

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

David Vašíček

Zdanění příjmů fyzických osob

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Pavlína Vondráčková, Ph.D.

Katedra finančního práva a finanční vědy

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10. prosince 2019

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce má 147 051 znaků včetně mezer a poznámek pod čarou.

.....
David Vašíček

V Praze dne 12. prosince 2019

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucí mé práce, JUDr. Pavlíně Vondráčkové, Ph.D., za velmi vstřícný přístup a ochotu, a dále své rodině za neutuchající podporu během celé doby studia.

Obsah

Seznam zkratk	5
Úvod.....	6
1. Obecná problematika daňového práva	8
1.1 Pojem daně	10
1.1.1 Poplatek.....	13
1.1.2 Clo.....	14
1.1.3 Veřejná pojistná	14
1.2 Třídění daní.....	16
1.3 Daňová soustava a daňový systém České republiky	18
1.4 Konstrukční prvky daně.....	20
1.4.1 Základní konstrukční prvky daně.....	20
1.4.2 Ostatní konstrukční prvky daně	24
2 Právní úprava zdanění příjmů fyzických osob	25
2.1 Ústavní pořádek	25
2.2 Mezinárodní smlouvy a právo EU	26
2.3 Zákonná úprava	27
2.4 Podzákonné předpisy	28
3 Konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob	29
3.1 Subjekt daně z příjmů fyzických osob.....	29
3.1.1 Poplatníci daně z příjmů fyzických osob	29
3.1.2 Plátcí daně z příjmů fyzických osob	30
3.2 Předmět daně z příjmů fyzických osob.....	31
3.2.1 Příjmy ze závislé činnosti	32
3.2.2 Příjmy ze samostatné činnosti.....	34
3.2.3 Příjmy z kapitálového majetku	36
3.2.4 Příjmy z nájmu	36

3.2.5	Ostatní příjmy	37
3.3	Základ daně z příjmů fyzických osob	39
3.3.1	Samostatný základ daně	42
3.3.2	Odpočty od základu daně	43
3.4	Sazba daně z příjmů fyzických osob	45
3.4.1	Solidární zvýšení daně	45
3.4.2	Slevy na dani	46
3.5	Splatnost daně z příjmů fyzických osob	48
4	Vybrané aspekty zdanění příjmů fyzických osob v České republice.....	51
4.1	Zdanění z pohledu daňového poplatníka	51
4.2	Zdanění pracujících starobních důchodců	52
4.3	Pluralita odvodů.....	57
4.4	Superhrubá mzda aneb zdanění práce v České republice.....	58
	Závěr	61
	Seznam použitých zdrojů.....	64
	Seznam obrázků.....	70
	Abstrakt.....	71
	Abstract.....	72

Seznam zkratk

DŘ	Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád
EU	Evropská unie
LZPS	Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
ÚS	Ústavní soud České republiky
ZDP	Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
ZTP/P	Zvlášť těžce postižený s průvodcem

Úvod

S daněmi, ať už kteréhokoliv druhu, se v průběhu svého života setká úplně každý. Ne každý má však povědomí o tom, jaké konkrétní daně na něj dopadají, jaký je mechanismus výpočtu jejich výše a zda existují možnosti, jak výslednou daňovou povinnost legálně minimalizovat. To, že společenská finanční gramotnost je v České republice na podprůměrné úrovni,¹ úzce souvisí také s gramotností daňovou. Avšak tento fakt nelze přičítat pouze neochotě obyvatel zajímat se o své finance, resp. daně – na vině může být ve velké míře také legislativní stav v daňové oblasti. Jako typický příklad lze využít, za dobu své účinnosti více než stoosmdesátkrát novelizovaný, pro laika značně komplikovaný a nesrozumitelný, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. K novelizacím tohoto zákona pravidelně dochází několikrát ročně a nelze se tedy divit, že velká část daňových poplatníků nakonec ani nemá zájem orientovat se v platné právní úpravě zdanění jejich příjmů, jelikož je to často stěžív v jejich možnostech.

Na druhou stranu, složitá orientace v daňových předpisech může být pro mnohé naopak výzvou. Jakmile se poplatník zorientuje ve spleť právní úpravě zdanění, může z toho profitovat úsporou nejen svých finančních prostředků, které by jinak na dani odvedl státu, ale také značnou úsporou času. Vždyť činnost spojená s plněním daňových povinností zabere poplatníkovi v České republice průměrně 230 hodin ročně.² I z těchto důvodů je téma zdanění příjmů fyzických osob zajímavým tématem, navíc v podstatě neustále aktuálním.

Cílem této diplomové práce je v první řadě pojednat o daních obecně a do rámce teoretických daňových základů zasadit daň z příjmů fyzických osob. Hlavním cílem je pak komplexně a přehledně rozebrat samotnou právní úpravu zdanění příjmů fyzických osob v České republice se zaměřením na konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob. V neposlední řadě je cílem také uvést některé problematické aspekty právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob a pokusit se odhalit některé příčiny její komplikovanosti.

Diplomová práce je, co se struktury týče, rozdělena na čtyři kapitoly. První kapitola pojednává obecně o problematice daňového práva, rozebírá samotný pojem daně v užším i širším smyslu, třídí daně z různých hledisek a popisuje konstrukční prvky daně, které jsou nezbytným základem každé daně.

---

¹ Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015. In *Psfv.cz* [online]. [cit. 2019-12-2]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2601>.

² Daně v ČR pohledem NKÚ: složitý systém, administrativní náročnost a nákladná správa. In *Nku.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/dane-v-cr-pohledem-nku:-slozity-system--administrativni-narocnost-a-nakladna-sprava-id10645/>.

Druhá kapitola se věnuje pramenům právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob, ústavním pořádkem počínaje a podzákonnými předpisy konče, jelikož právě v těchto pramenech je obsažena rozebíraná právní úprava zdanění příjmů fyzických osob.

Třetí kapitola je považována za těžiště celé diplomové práce, neboť podrobně rozebírá konkrétní konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob, mezi které se řadí zejména subjekt, předmět, základ, sazba a splatnost daně. Všechny tyto konstrukční prvky jsou klíčové pro správné určení výsledného způsobu a výše zdanění příjmů fyzických osob. Pozornost je věnována i dalším konstrukčním prvkům daně, které mohou hrát taktéž důležitou roli při určování výsledné daňové povinnosti každého poplatníka.

V poslední, čtvrté, kapitole jsou v aktuálních souvislostech nastíněny některé problematické aspekty zdanění příjmů fyzických osob v České republice, jejichž společnými jmenovateli jsou komplikovanost a nesrozumitelnost právní úpravy a časté nekoncepční změny závislé na momentální politické situaci.

Tato práce vychází z právního stavu účinného ke dni 10.12.2019.

1. Obecná problematika daňového práva

V první kapitole mé diplomové práce považuji za nutné alespoň zevrubně popsat obecnou problematiku daňového práva čili zařadit daňové právo do systému práva, vymezit samotný pojem daně a jiné důležité pojmy či instituty daňového práva.

V prvé řadě, jelikož je daňové právo podoborem práva finančního, stojí za to zmínit, že v rámci dělení objektivního práva na právo veřejné a soukromé spadá finanční právo pod část práva veřejného, a to hned z několika důvodů, které vycházejí z teorií definujících veřejné právo a odlišujících jej od práva soukromého. Jako tyto důvody lze uvést zejména nerovné postavení subjektů finančního práva (typicky nadřazené postavení správce daně jako veřejného orgánu vůči daňovému subjektu) a s tím spojenou rozhodovací pravomoc nadřazeného subjektu, který může určit některá práva či povinnosti podřízeného subjektu, dále nerovnoměrné rozložení práv a povinností mezi subjekty finančněprávního vztahu (typicky opět v daňověprávním vztahu, kde správci daně náleží celá řada práv vůči daňovému subjektu, ten má pak zejména povinnosti), a dále také znatelné omezení dispozitivnosti a smluvní svobody ve finančněprávních vztazích.³ Fakt, že finanční právo a tedy i daňové právo spadá pod část práva veřejného, má jistě vliv na podobu daňověprávních předpisů, které mají z důvodu omezené dispozitivnosti a smluvní svobody ve finančněprávních vztazích kogentní povahu a právní úprava v těchto předpisech obsažená je značně kazuistická. I toto má pak za následek v úvodu zmiňovanou komplikovanost daňověprávních předpisů.

Po zařazení finančního práva mezi obory veřejnoprávní je možné finanční právo dále rozdělit na dvě části a následně také na několik podoborů, toto členění pak tvoří určitý systém finančního práva. Za uvedené dvě části se považuje obecná část finančního práva a zvláštní část finančního práva, toto dělení je tedy podobné jako u celé řady jiných právních oborů. Pro účely této diplomové práce postačí uvést, že daňové právo spadá pod zvláštní část finančního práva, kde spolu s právní úpravou veřejných rozpočtů a státních fondů (tzv. rozpočtovým právem) tvoří nejrozsáhlejší oblast finančního práva.⁴ Následně lze tedy rozdělit zvláštní část finančního práva na jednotlivé podobory – ty však lze ještě uspořádat do tří základních celků, a to podobory fiskálního finančního práva, podobory nefiskálního finančního práva a rozšířené podobory

---

³ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 63-64.

⁴ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 13; právní úprava veřejných rozpočtů (rozpočtové právo) úzce souvisí s právní úpravou daní, poplatků, cla a dalších povinných dávek (daňové právo), jelikož právě tyto nejvýznamnější tvoří příjmovou stránku veřejných rozpočtů.

nefiskálního finančního práva.⁵ Právě do prvně jmenovaného celku, tedy mezi podobory fiskálního finančního práva, spadá právo daňové, a to spolu s právem rozpočtovým a dotačním. Pro podobory spadající do tohoto celku je společný jeden podstatný znak – souvisejí s veřejnými rozpočty, jejich příjmy a výdaji (jak již bylo uvedeno v poznámce pod čarou výše, daňové právo v tomto případě upravuje zejména příjmy těchto veřejných rozpočtů). Pro snadnější orientaci v podoborech finančního práva se sluší poznamenat, že mezi podobory nefiskálního finančního práva patří právo měnové a devízové spolu s právem finančního systému⁶ a mezi rozšířené podobory nefiskálního finančního práva patří právo bankovní, pojišťovací a právo kapitálového trhu.

Samotné daňové právo jako podobor finančního práva je možno ještě dále členit na obecnou část a zvláštní část. Do obecné části lze zařadit problematiku týkající se pramenů daňového práva, jeho principů, jeho vymezení a členění apod. Do zvláštní části lze pak zařadit problematiku jednotlivých daní, které jsou součástí daňové soustavy (o té bude pojednáno dále). Dle jiného způsobu dělení daňového práva by se tato zvláštní část dala nazvat také daňovým právem hmotným,⁷ jehož protikladem by bylo daňové právo procesní – jeho předmětem by byl zejména postup při správě daní.⁸ Právní úpravu zdanění příjmů fyzických osob lze z pohledu tohoto dělení tedy zařadit do zvláštní části daňového práva a zároveň do oblasti hmotného daňového práva.

Pro lepší přehlednost lze celou tuto strukturu finančního práva s ohledem na zařazení právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob (tučně zvýrazněno) demonstrovat na následujícím schématu:

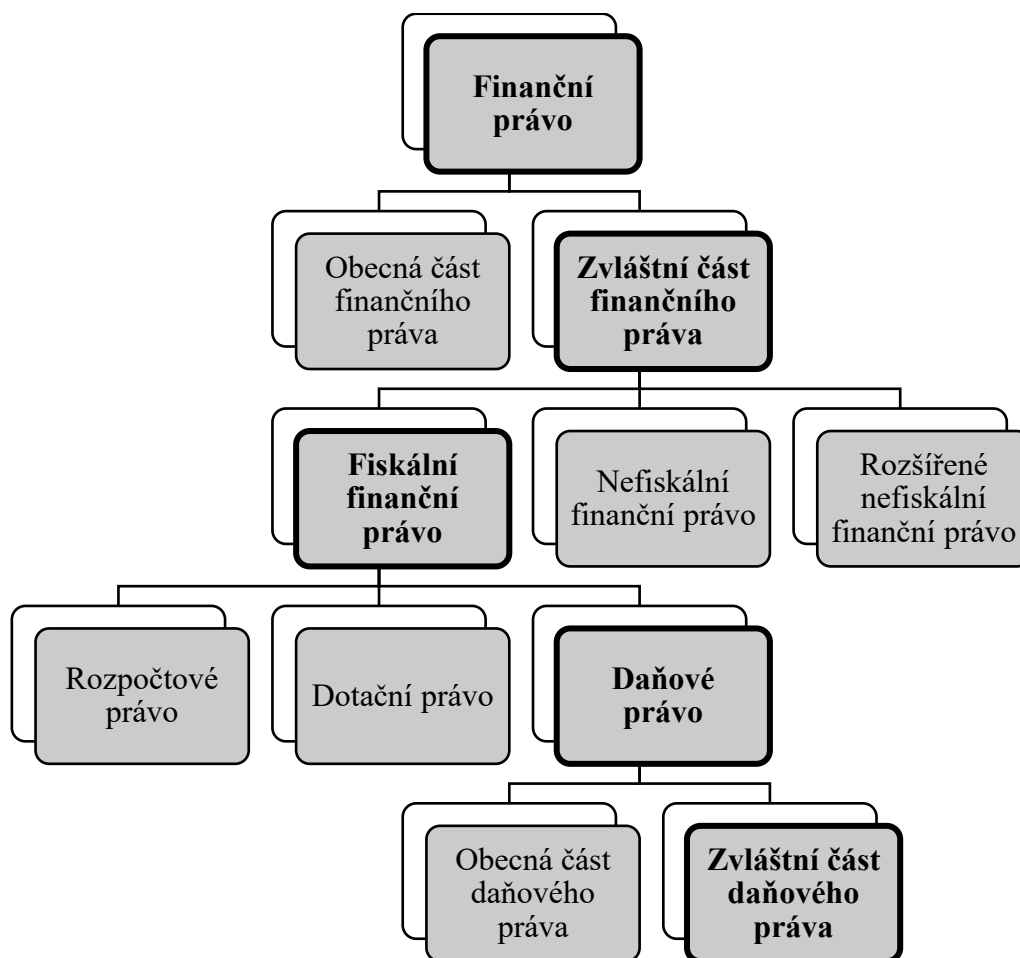
⁵ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 77.

⁶ Jedná se o právo upravující finanční trhy, jejich instituce a fungování.

⁷ Prezentace ze semináře finančního práva vedeného JUDr. Romanem Vybíralem, Ph.D. ze dne 16.10.2017.

⁸ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 143; JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. *Daňové právo de lege lata*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 13.

Obrázek 1: Schéma zařazení právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob do systému finančního práva

Zdroj: Vlastní zpracování autora.

1.1 Pojem daně

Legální definici pojmu daň žádný z daňových zákonů ani jiných předpisů neobsahuje. Pouze v DŘ lze nalézt legislativní vymezení, co se daní pro účely tohoto zákona rozumí a co je tedy předmětem správy daní, konkrétně v jeho § 2 odst. 3:

„(3) *Daní se pro účely tohoto zákona rozumí*

- a) *peněžité plnění, které zákon označuje jako daň, clo nebo poplatek,*
- b) *peněžité plnění, pokud zákon stanoví, že se při jeho správě postupuje podle tohoto zákona,*
- c) *peněžité plnění v rámci dělené správy.“*

Vzhledem k výše uvedenému legislativnímu vymezení je potřeba poznamenat, že existují dva možné způsoby, jak lze na pojem daň nahlížet. Lze jej vymežit buďto *stricto sensu*, tedy

v úzkém smyslu, anebo *largo sensu*, tedy v širokém smyslu. Legislativní vymezení, obsažené v DŘ pak odpovídá vymezení v širokém smyslu, neboť podle něj lze mezi daně řadit (a) daně v úzkém smyslu, (b) poplatky, (c) peněžité plnění obdobná daním a poplatkům (tzv. jiná obdobná peněžité plnění, do této kategorie spadají zejména cla a veřejná pojistná).⁹

V úzkém smyslu lze daně pomocí teoretických definic vymezit jako „*nenávratná, nedobrovolná, neekvivalentní, a nesankční peněžité plnění ukládaná na základě zákona a spravovaná státem nebo jinými osobami vykonávajícími finanční veřejnou správu, která jsou veřejnými příjmy veřejných rozpočtů, a to příjmy zpravidla neúčelovými, řádnými, pravidelnými a plánovanými*“.¹⁰ Toto je vyčerpávající, až na mírné odchylky daně stejně definuje i Kubátová.¹¹ Ta se ve své definici odchyluje pouze v tom, že nezmiňuje nesankční povahu daní a u pravidelnosti placení daní připouští za určitých okolností také nepravidelnost. Krátce k vysvětlení jednotlivých uvedených znaků daní: Nenávratnost znamená prostý fakt, že po zaplacení daně neexistuje nárok na její navrácení,¹² nedobrovolnost pak jednoduše povinnost zákonem určených subjektů daň platit. Neekvivalentností je myšlena absence konkrétní protihodnoty, protiplnění za zaplacenou daň. Nesankčností, jak z tohoto slova vyplývá, se rozumí skutečnost, že platba daně nemá sankční charakter, nenásleduje po nesplnění nějaké právní povinnosti. Dále je v tomto vymezení daň označena za peněžité plnění, a to z toho důvodu, že platit daň jinak než v peněžní formě v současnosti není možné, toto potvrzuje také § 163 DŘ. Dalším znakem je ukládání daní na základě zákona, jedná se o základní pravidlo zakotvené v rámci ústavního pořádku a větší pozornost mu bude věnována v kapitole týkající se pramenů právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob. Další znaky, které vyžadují vysvětlení, jsou neúčelovost a pravidelnost. Neúčelovost znamená fakt, že uhrazená daň není určena na konkrétní využití, ale stává se součástí celkových příjmů veřejného rozpočtu, dochází ke „smísení“ všech těchto příjmů, a až následně jsou tyto finance rozděleny k určitým účelům. A konečně znak pravidelnosti daní, který zpravidla znamená určitou periodicitu placení daní.

---

⁹ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 148.

¹⁰ Tamtéž, s. 150.

¹¹ KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 15-16.

¹² Za faktické navrácení finančních prostředků odvedených státu jako daň, a tedy teoretické porušení principu nenávratnosti daně, by se dala považovat tzv. daňová vratka, kdy např. zaměstnanec pracuje pouze po určitou část zdaňovacího období, v rámci odvedených záloh na daň z příjmu nevyužije slevu na poplatníka v plné výši (24 840,- Kč), neboť za každý odpracovaný měsíc uplatní pouze její poměrnou část (2 070,- Kč), po skončení zdaňovacího období podá daňové přiznání a z celkové odvedené daně za zdaňovací období je mu navracena částka ve výši zbývajících nevyužitých slev na dani.

Ta však nemusí platit pro všechny daně daňové soustavy, např. daň z nabytí nemovitých věcí představuje výjimku, jelikož se jedná o daň jednorázovou.¹³ Avšak pro daň z příjmů fyzických osob tento znak platí.

K pojmu daně lze ještě uvést krátkou a naštěstí již historickou poznámku. Vzhledem k tématu této diplomové práce, kterým je zdanění příjmů fyzických osob, je jistě klíčovým zákonem, upravujícím tuto oblast, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (v práci zkráceně ZDP). V tomto zákoně byla až do konce roku 2013 zavedena v § 3 odst. 1 legislativní zkratka „daň“, která představovala slovní spojení „daň z příjmů fyzických osob“. Celý tento odstavec měl následující znění:

„(1) Předmětem daně z příjmů fyzických osob (dále jen „daň“) jsou

- a) příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky (§ 6),*
- b) příjmy z podnikání a z jiné samostatné výdělečné činnosti (§ 7),*
- c) příjmy z kapitálového majetku (§ 8),*
- d) příjmy z pronájmu (§ 9),*
- e) ostatní příjmy (§ 10).“*

Avšak jak uvádí Boháč,¹⁴ tato legislativní zkratka byla v celém textu tehdejšího znění zákona používána zcela nešťastně, neboť ZDP obsahuje samozřejmě také ustanovení o dani z příjmů právnických osob a v některých ustanoveních obsahuje také označení jiných daní. Při důsledném používání této legislativní zkratky a nahrazení slova „daň“ vždy slovním spojením „daň z příjmů fyzických osob“ by pak text zákona v ustanoveních týkajících se daně z příjmů právnických osob nedával smysl, stejně jako v místech, kde zákon obsahuje označení jiných daní. Tento nevhodný stav byl odstraněn novelou ZDP účinnou od 1.1.2014, která byla provedena zákonným opatřením Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekonstrukcí soukromého práva a o změně některých zákonů. V důvodové zprávě k tomuto zákonnému opatření Senátu zákonodárce navíc uznal, že legislativní zkratka „daň“ byla v zákoně o daních z příjmů použita nevhodným způsobem.

---

¹³ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. *Daňové právo de lege lata*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 126.

¹⁴ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 92-94.

1.1.1 Poplatek

Jak z výše uvedeného vyplývá, poplatek spadá pod pojem daně v širokém smyslu a pod tento pojem jej také v legislativním vymezení řadí DŘ. Stejně, jako je tomu u pojmu daně, ani pojem poplatku český právní řád nedefinuje. S pojmem daně v úzkém smyslu pak sdílí většinu definičních znaků, avšak je možné pozorovat i určité rozdíly. Hlavními odlišujícími znaky poplatku od daně jsou ekvivalentnost a jednorázovost poplatku. Ekvivalentnost lze popsat jako existenci nároku na určité protiplnění, poskytnutí určité přímé protihodnoty nebo protislužby za zaplacení poplatku. Od typu poplatku se odvíjí, o jaké protiplnění, protihodnotu či protislužbu se jedná, může jimi být např. vydání určitého povolení ze strany orgánu veřejné moci, vydání rozhodnutí soudem, vystavení pasu apod. Se znakem ekvivalentnosti úzce souvisí ještě další možný znak odlišující poplatek od daně, a to účelovost poplatku, která vyplývá ze samotné povahy poplatku.

Sporným atributem se zdá být pravidelnost, resp. nepravidelnost poplatku. Karfíková poplatek definuje jako pravidelný příjem veřejného rozpočtu,¹⁵ zatímco Kubátová¹⁶ a Jánošíková¹⁷ definují poplatek jako nepravidelný. Záleží na úhlu pohledu a zřejmě i na druhu poplatku, přičemž většina má jistý *ad hoc* charakter, kdy závisí na vůli poplatníka, zda vyvolá skutečnost, která je spojena s poplatkovou povinností, a jakmile tuto povinnost splní, již není povinen plnit opakovaně po určité době. Dalo by se se tedy říct, že se zde nenachází znak pravidelnosti, který naopak u většiny daní předvídá již např. existence zdaňovacího období. Avšak jak Boháč¹⁸ poznamenává, je třeba od sebe odlišit pravidelnost či nepravidelnost z pohledu příjmů veřejných rozpočtů a periodicitu či jednorázovost z pohledu toho, kdo poplatek platí. Pak by se naopak poplatek dal považovat z prvního pohledu za pravidelný, neboť příjmy veřejných rozpočtů z poplatků se (ať už více či méně) pravidelně opakují, a zároveň z druhého pohledu za jednorázový. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že záleží, z jakého hlediska se na pravidelnost nahlíží a poplatek často nese zároveň jak znak pravidelnosti, tak i jednorázovosti.

---

¹⁵ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 152.

¹⁶ KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 16.

¹⁷ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Petr MRKÝVKA a kol. *Finanční a daňové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 288.

¹⁸ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 110.

1.1.2 Clo

Také clo je možné zařadit pod pojem daně v širokém smyslu, jeho legální definici neobsahuje žádný právní předpis. Clo je svou povahou blízké dani, je stejně jako daň významným nástrojem hospodářské politiky státu a s daní sdílí všechny definiční znaky. Platí tak, že clo je peněžité plnění, které je uloženo na základě zákona a je nenávratné, nedobrovolné, neekvivalentní a nesankční. Představuje také neúčelový, řádný, pravidelný a plánovaný příjem veřejných rozpočtů.¹⁹ Jediným specifickým znakem, který clo odlišuje od daně, by mohl být fakt, že je vybíráno v souvislosti s dovozem nebo vývozem zboží přes určitou hranici.

K problematice pojmu cla a daně se v minulosti dokonce vyjádřil také ÚS,²⁰ který clo vymezil jako veřejnoprávní dávku, která je jednou z forem daně. Tímto tedy clo přímo podřadil pod pojem daně, možná dokonce v tomto případě pod pojem daně v úzkém smyslu. Podle názoru ÚS se pak konkrétně jedná o daň spotřební a nepřímou.

Na okraj je třeba poznamenat, že z důvodu členství České republiky v EU, a tedy také celní unii tvořené členskými státy, je, na rozdíl od daní, právní úprava cla obsažena zejména v právních předpisech EU a celní politika je na této úrovni koordinována. Z tohoto důvodu nepřipadá v úvahu změna terminologie na národní úrovni a nahrazení pojmu cla např. pojmem „dovozní daň“, jak navrhuje Boháč,²¹ jakkoli by tento pojem byl přiléhavým.

1.1.3 Veřejná pojistná

Velice důležité je definovat také pojem veřejného pojistného, jelikož podle Vančurové se nesporně jedná o další daň uvalenou na osobní důchody.²² V dalším textu této diplomové práce bude tento pojem zmiňován, konkrétně zejména v rámci problematiky dílčího základu daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, kdy je tento základ tvořen z části také částkami odvedenými na veřejné pojistné a vytváří tak tzv. superhrubou mzdu, o té však později.

V tomto případě má slovo „veřejná“ zásadní význam, odlišuje totiž tato pojistná od soukromých pojistných, která jsou pojmem soukromého práva a jde o dobrovolné plnění na základě pojistné smlouvy. Tedy, veřejná pojistná (někde také ve stejném významu jsou tyto platby označovány jako sociální pojistné)²³ se dají rovněž podřadit pod pojem daně v širokém

---

¹⁹ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 153-154.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 2007, sp. zn. I. ÚS 643/2006.

²¹ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 190.

²² VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 24.

²³ Tamtéž.

smyslu, jelikož u nich lze taktéž, jako u poplatku a cla, pozorovat určitý daňový charakter. S daněmi v úzkém smyslu mají totiž shodné téměř všechny definiční znaky, včetně znaku nedobrovolnosti. Tento znak znamená, že se jedná o veřejnoprávní plnění uložená zákonem, a právě tento znak je mimo jiné odlišuje od výše zmíněných soukromých pojistných.

Veřejná pojistná pak od daní v úzkém smyslu odlišuje zejména znak podmíněné ekvivalentnosti. To znamená, že plátcí pojistných může náležet nárok na určité protiplnění ze strany veřejné moci, ale také nemusí. Toto protiplnění by představovaly jednak dávky z pojistných systému (tyto dávky je možné vnímat jako přímé a konkrétní protiplnění, ne však bezprostřední), jednak poskytnutí zdravotní služby (toto je možno vnímat jako konkrétní protiplnění, ne však bezprostřední ani přímé).²⁴ Tato protiplnění jsou podmíněna tím, že nastanou určité právní události, např. onemocnění, invalidita či dosažení určitého věku.

Veřejná pojistná je zastřešující pojem pro jednotlivá konkrétní pojistná. Jedná se o pojistné na veřejné zdravotní pojištění, které je upraveno zákonem č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění a zákonem č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění. U tohoto pojistného je následným poskytovaným plněním již výše naznačené poskytnutí určité zdravotní služby, resp. „*věcné plnění plynoucí od poskytovatelů zdravotní péče pojištěncům*“.²⁵ Toto pojistné se neodvádí přímo do státního rozpočtu, nýbrž na účet Všeobecné zdravotní pojišťovny České republiky nebo jiné zdravotní pojišťovny provádějící veřejné zdravotní pojištění.²⁶

Dále se pak jedná o pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, právní úpravu obsahuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Toto pojistné v sobě zahrnuje tři druhy pojistných, a to pojistné na nemocenské pojištění (kde následně poskytovanými plněními jsou např. nemocenské, ošetřovné, peněžité pomoci v mateřství), pojistné na důchodové pojištění (kde následně poskytovanými plněními jsou starobní, invalidní či pozůstalostní důchody) a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (kde následně poskytovanými plněními jsou peněžité podpory v nezaměstnanosti a tzv. aktivní politika zaměstnanosti).²⁷ Pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti se řadí, na rozdíl od pojistného na veřejné zdravotní pojištění, mezi příjmy státního rozpočtu.²⁸

---

²⁴ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 199.

²⁵ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 26.

²⁶ § 5 odst. 3 zákona č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění.

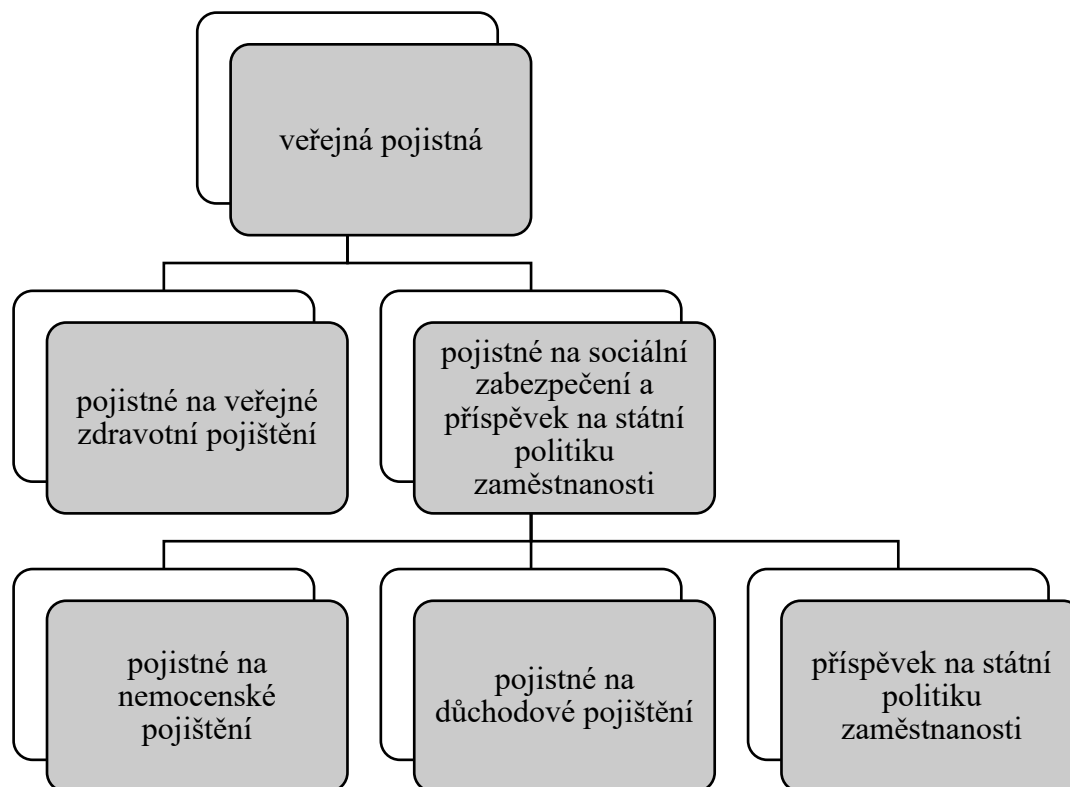
²⁷ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 26.

²⁸ § 2 zákona č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Pro lepší orientaci v systému veřejných pojistných je uvedena tato tabulka, která odpovídá výše popsanému rozdělení veřejných pojistných:

Obrázek 2: Schéma veřejných pojistných

Zdroj: Vlastní zpracování autora.

1.2 Třídění daní

Pro snadnější pochopení toho, jakým způsobem funguje zdanění příjmů fyzických osob, je vhodné uvést také krátké pojednání o možném třídění daní podle různých kritérií a v rámci tohoto třídění zařadit daň z příjmů fyzických osob. Možných způsobů dělení je více, postihnuty budou ty pravděpodobně nejdůležitější.

Nejčastějším způsobem dělení daní je podle dopadu na daně přímé a nepřímé. „*Jako přímé daně se označují ty daně, které postihují zdaňovaný příjem při jeho vzniku, kdežto nepřímé daně se spojují s příjmem při jeho upotřebení.*“²⁹ O přímé daně jde také v případě, kdy se nepředpokládá možnost toho, kdo je platí, přenést svou povinnost na jiný subjekt, zatímco u nepřímých daní k tomuto přenosu dochází, plátcem daně je jiný subjekt než ten, na který daň ekonomicky (fakticky) dopadá. Např. u daně z přidané hodnoty k tomuto přenosu dochází

²⁹ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 157.

prostřednictvím zvýšení ceny, plátcem daně je tedy prodejce, ale fakticky daň dopadá na spotřebitele.

Daň z příjmů fyzických osob je v rámci tohoto dělení daní na přímé a nepřímé typickým zástupcem přímých daní, podle Vančurové³⁰ ji takto definují všichni autoři. Na druhou stranu ale poznamenává, že fakticky lze každou daň přenést na jiný subjekt. Jako příklad uvádí osobní důchodovou daň vybíranou ze mzdy, tedy daň z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, kde je daň fakticky přenesena na zaměstnavatele, který ji pak dále fakticky přenáší na spotřebitele prostřednictvím cen zboží či služeb.

Přímé daně se dají následně rozdělit na přímé daně důchodového typu a majetkového typu, a to z hlediska předmětu daně. Zde je daň z příjmů fyzických osob jasným zástupcem důchodové přímé daně.

K přímým daním majetkového typu se sluší jen poznamenat, že tyto je ještě dále možno dělit na ty, které postihují majetek při jeho převodu, typicky daň z nabytí nemovitých věcí, a ty, které postihují majetek v klidu, typicky daň z nemovitých věcí.

Následujícím možným dělením, a to podle platební schopnosti poplatníka, je dělení na daně osobní a daně na věci (*in rem*).³¹ Osobní daně mají vztah ke konkrétnímu poplatníkovi, zohledňují jeho platební schopnost, zatímco daně na věci postihují určitou činnost či objekt, např. držbu majetku, nákup apod. Daň z příjmu fyzických osob spadá do kategorie osobních daní, příkladem daně na věci by pak mohla být daň z nemovitých věcí či daň z přidané hodnoty.

Dalším možným způsobem dělení daní je dělení podle toho, kam putuje daňový výnos. Tato problematika je upravena zákonem č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, který obsahuje obecné ustanovení o tom, že výnosy daní včetně příslušenství tvoří příjmy státního rozpočtu, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.³² Tímto zvláštním zákonem je pro vybrané daně zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům. Lze tedy rozlišit daně výlučné a daně sdílené.³³ Výnos výlučných daní směřuje do konkrétního veřejného rozpočtu, ať už se jedná o rozpočet státní (většina spotřebních daní, energetické daně), rozpočet obce (daň z nemovitých věcí), případně také státní fond (silniční daň, jejíž výnos míří do Státního fondu dopravní infrastruktury). Naopak výnos sdílených daní je rozdělen na části, kdy

---

³⁰ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 26-27.

³¹ KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 22.

³² § 6 odst. 1 písm. a) zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.

³³ Prezentace ze semináře finančního práva vedeného JUDr. Romanem Vybíralem, Ph.D. ze dne 16.10.2017.

každá část míří do jiného veřejného rozpočtu. Právě do této kategorie sdílených daní je možno zařadit daň z příjmů fyzických osob, jejíž celostátní hrubý výnos putuje do rozpočtů krajů,³⁴ obcí³⁵ i státního rozpočtu. Rozdělení mezi jednotlivé kraje a obce probíhá pomocí poměrně komplikovaných výpočtů skrze určité koeficienty, ale lze říct, že zhruba jedna třetina celostátního hrubého výnosu daně z příjmů fyzických osob putuje do krajských a obecních rozpočtů a zhruba dvě třetiny tohoto celostátního hrubého výnosu putují do státního rozpočtu.

Předposledním možným dělením daní, které bude zmíněno, a to podle periodicity vzniku daňové povinnosti, je dělení na opakující se daně a případové daně. Daň z příjmů fyzických osob samozřejmě spadá do kategorie opakujících se daní (např. spolu s daní z nemovitých věcí), naopak typickým zástupcem případových daní je daň z nabytí nemovitých věcí.

Posledním možným dělením, které je uvedeno, je dělení na daně analytické a daně syntetické.³⁶ Analytické daně zdaňují každá určitý konkrétní pramen důchodu, příkladem těchto daní jsou jednotlivé spotřební či energetické daně. Na druhé straně syntetické daně „*zdaňují celý důchod bez ohledu na jeho pramen*“.³⁷ Do této kategorie spadá daň z příjmů fyzických osob, které podléhá celkový příjem fyzické osoby, bez ohledu na to, zda se jedná o příjem ze závislé či samostatné činnosti, z nájmu atd., nebo třeba o kombinaci všech těchto příjmů.

1.3 Daňová soustava a daňový systém České republiky

Pro lepší orientaci v právní úpravě daní na území České republiky je užitečné vysvětlit pojem daňové soustavy a daňového systému a tyto pojmy alespoň zevrubně rozebrat. Jedná se o podobné pojmy, nikoli však totožné.

Daňová soustava představuje jednodušší pojem. Jedná se o souhrn všech daní, které jsou na území státu vybírány v určitém čase.³⁸ Tyto daně jsou pak upraveny jednotlivými samostatnými zákony. Momentálně na území České republiky tvoří daňovou soustavu následující daně:

---

³⁴ § 3 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům.

³⁵ § 4 zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům.

³⁶ Prezentace ze semináře finančního práva vedeného JUDr. Romanem Vybíralem, Ph.D. ze dne 16.10.2017.

³⁷ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 158.

³⁸ Tamtéž, s. 163.

- daně z příjmů³⁹
  - daň z příjmů fyzických osob
  - daň z příjmů právnických osob
- daň z nemovitých věcí⁴⁰
- daň z nabytí nemovitých věcí⁴¹
- daň silniční⁴²
- daň z hazardních her⁴³
- daň z přidané hodnoty⁴⁴
- spotřební daně⁴⁵
  - daň z minerálních olejů
  - daň z lihu
  - daň z piva
  - daň z vína a meziproductů
  - daň z tabákových výrobků
  - daň ze zahříváných tabákových výrobků
  - daň ze surového tabáku
- energetické (nebo též ekologické) daně⁴⁶
  - daň ze zemního plynu a některých dalších plynů
  - daň z pevných paliv
  - daň z elektřiny

Oproti tomu pojem daňový systém je o poznání komplexnější a jedná se o nadřazený pojem k pojmu daňové soustavy. Zahrnuje totiž jak samotnou daňovou soustavu, tak systém institucí (subjektů finanční správy), které mají na starost správu daní, jejich vyměřování, vymáhání, kontrolu apod. Dále tento pojem zahrnuje také nástroje, metody a postupy, které tyto instituce využívají, tedy procesní stránku daňové správy.

---

³⁹ Právní úprava v zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁴⁰ Právní úprava v zákoně č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

⁴¹ Právní úprava v zákonném opatření senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.

⁴² Právní úprava v zákoně č. 16/1993 Sb., o dani silniční.

⁴³ Právní úprava v zákoně č. 187/2016 Sb., o dani z hazardních her.

⁴⁴ Právní úprava v zákoně č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty a směrnici Rady č. 2006/112/ES, o společném systému daně z přidané hodnoty.

⁴⁵ Právní úprava v zákoně č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních.

⁴⁶ Právní úprava v zákoně č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, část. 45.-47.

Konečně, poznámka Karfíkové, že „*daňový systém je nezbytným prostředkem k materiální existenci státu*“,⁴⁷ výstižně shrnuje podstatu pojmu daňového systému – jsou to v podstatě veškeré instituty, ať už hmotněprávní či procesní, které se k daním a jejich výběru pojí, a bez jejichž existence by pro stát nebyl způsob, jak zajistit finance pro své fungování.

1.4 Konstrukční prvky daně

Ještě před tím, než bude ve třetí kapitole této diplomové práce podrobněji věnována pozornost konstrukčním prvkům daně z příjmů fyzických osob, je vzhledem k tématice této kapitoly, kterou je obecné pojednání o daních a daňovém právu, vhodné také obecně popsat konstrukční prvky daní (jinak také základní prvky právní konstrukce daní). V podstatě se jedná o základní stavební kameny každé daně, pomocí kterých lze tuto daň vymezit z hlediska hmotného práva. Konstrukční prvky daně lze rozdělit na základní a ostatní. Bez základních konstrukčních prvků by žádná daň nemohla existovat, nebylo by možné ji určit z hlediska hmotného práva. Ostatní (další, korekční) konstrukční prvky pak určitým způsobem upravují některý ze základních prvků nebo samotnou daň.⁴⁸

1.4.1 Základní konstrukční prvky daně

V literatuře nepanuje kompletní shoda na tom, zda některé konstrukční prvky daně zařadit mezi základní či ne. Tento výčet a popis jednotlivých prvků bude tedy vycházet z pražské učebnice finančního práva,⁴⁹ která mezi základní konstrukční prvky daně řadí subjekt daně, daňový objekt (neboli předmět), daňový základ, daňovou sazbu a splatnost daně.

Prvním základním konstrukčním prvkem daně je její subjekt. Legální definice tohoto pojmu byla obsažena v zákoně č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, který byl od 1.1.2011 nahrazen DŘ. Podle § 6 zákona o správě daní a poplatků se daňovým subjektem rozumí poplatník, plátcé daně a právní nástupce fyzické či právnické osoby, která je jako daňový subjekt vymezena zákonem. Poplatníkem se pak podle tohoto zákona rozumí osoba, jejíž příjmy, majetek nebo úkony jsou přímo podrobeny dani, a plátcem osoba, která pod vlastní majetkovou odpovědnost odvádí správci daně daň vybranou od poplatníků nebo sraženou poplatníkům. Dnes účinný DŘ pojmy poplatník a plátcé daně používá, avšak je již nevymezuje.

---

⁴⁷ KARFÍKOVÁ, Marie. Daně jako nástroj fungování státu. *AUC IURIDICA*, 2018(1), 7-19, s. 12.

⁴⁸ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 157-158.

⁴⁹ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 159.

Pouze konstatuje, že „*Daňovým subjektem je osoba, kterou za daňový subjekt označuje zákon, jakož i osoba, kterou zákon označuje jako poplatníka nebo jako plátce daně.*“⁵⁰

Subjektem je tedy osoba, která je podle zákona povinna daň platit. V některých případech touto osobou může být také daňový ručitel. Podle Boháče⁵¹ je však nutné subjekt vymezit jiným způsobem a pohlížet na něj ve vztahu k předmětu daně. A tak subjekt vymezuje jako toho, jehož příjem, věc nebo činnost jsou podrobeny dani, přičemž se nemusí vždy jednat výslovně o osobu, ale i o určitou jednotku či entitu (např. organizační složku státu, která nemá právní osobnost, ale je poplatníkem daně z příjmů právnických osob). Jako subjekt označuje poplatníka daně a také plátce daně z přidané hodnoty, ne však plátce daně obecně, protože jeho příjem, věc či činnost nejsou přímo podrobeny dani. Typicky je tímto myšlen plátce daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, který pouze daň za poplatníka odvádí. Navíc uvádí, že je potřeba rozlišovat samotný pojem subjekt daně a pojem daňový subjekt. Daňový subjekt je podle něj institutem procesním, institutem správy daní. Podle tohoto rozlišení pak plátce daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti je daňovým subjektem (procesní pojem), ale není subjektem daně (hmotněprávní pojem), tím je poplatník této daně.

Dalším ze základních konstrukčních prvků daně je objekt neboli předmět daně. Předmětem daně je skutečnost, na jejímž základě je možné uložit subjektu daňovou povinnost. Touto skutečností může být teoreticky cokoli, v případě daně z příjmů fyzických osob se jedná o určitý příjem. Předmět daně zásadně určuje samotný název daně a v zákoně bývá vymezen jak pozitivně, tedy co předmětem daně je, tak negativně, tedy co předmětem daně není, resp. co je vyjmuto z pozitivního vymezení předmětu. Jak upozorňuje Boháč,⁵² je potřeba rozlišovat mezi negativním vymezením daně a osvobozením od daně, které je jedním z ostatních konstrukčních prvků daně. Pokud je tedy např. určitý příjem osvobozen od daně, znamená to, že se daň neplatí z titulu osvobození, avšak tento příjem je nadále předmětem daně. Závěrem k předmětu daně lze poznamenat, že předmět daně je východiskem pro určení základu daně.

Základem daně je tedy konkretizovaný daňový předmět, z něhož se daň vyměřuje. V podstatě základ daně určuje, z čeho se daň vyměřuje. Tento základ může být stanoven jak v penězích, tak i jinak, v nepeněžních jednotkách. Pokud je stanoven v penězích, hovoří se o valorickém (též hodnotovém) základu daně, pokud je stanoven v nepeněžních jednotkách, hovoří se o specifickém základu daně (může být stanoven např. v m² nebo cm³). U daně

---

⁵⁰ § 20 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

⁵¹ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 79-81.

⁵² Tamtéž, s. 83.

z příjmů fyzických osob je základ pochopitelně valorický. V souvislosti se základem daně lze zmínit problematiku odpočitatelných položek od základu daně a připočitatelných položek k základu daně, toto označení považuje Boháč⁵³ za nesprávné z toho důvodu, že daň by měla být vypočítána vždy pouze ze základu. Čili k samotnému základu by se mělo dospět až po odečtení či přičtení těchto určitých položek, ne je odečítat či přičítat k samotnému základu. Jedná se však o značně teoretický pohled, v praxi je daň spíše určována ze základu až následně sníženého či zvýšeného o tyto položky.

Základním konstrukčním prvkem daně, souvisejícím se základem daně, je sazba daně. Je to určité měřítko, pomocí něhož se určí výše daně z daňového základu. Tuto sazbu lze dělit podle různých hledisek. Prvním možným dělením je dělení na pevnou a poměrnou sazbu, druhým možným dělením pak dělení na jednotnou a diferenciovanou.

Pevná sazba se využívá v případech, kdy je základ daně specifický, pak je tato sazba určena pevnou částkou v korunách českých na jednotku základu daně (např. u daně z vína a meziproductů je sazba daně na šumivé víno 2 340 Kč na jeden hektolitr).⁵⁴ Naopak poměrná sazba se využívá v případech, kdy je základ daně valorický, a je stanovena v procentech. Tato sazba pak může být buď lineární, progresivní, nebo degresivní. U lineární sazby je tato sazba stále stejná, bez ohledu na hodnotu základu daně, u progresivní sazby se tato sazba se zvyšující hodnotou základu daně zvyšuje, u degresivní se naopak se zvyšující hodnotou základu daně snižuje. Zde stojí za zmínku popis degresivní sazby daně v učebnici Boháče, který se liší od popisu tohoto typu sazby daně v jiných publikacích.⁵⁵ Degresivní sazbu daně zde popisuje v podstatě opačně, když uvádí, že „*Degresivní sazba pak značí, že se snižujícím se základem se snižuje i sazba.*“⁵⁶ Takto by se totiž jednalo o sazbu totožnou s progresivní sazbou daně, jen popsanou jinými slovy. Avšak stejně je degresivní sazba daně popsána i v učebnici Karfíkové.⁵⁷

Dále ještě lze progresivní a degresivní sazby dělit na stupňovité nebo klouzavé. Zde záleží na tom, zda se vždy vyšší (či nižší) sazba uplatní na celý základ daně nebo pouze na jeho část. U stupňovité sazby se tedy uplatní vždy na celý základ daně, u klouzavé sazby se uplatní jen na část základu daně, která přesahuje určitou danou hranici, a na část základu daně pod touto hranicí se nadále uplatní nižší (či vyšší) sazba. Nutno poznamenat, že v současnosti se u žádné

---

⁵³ Tamtéž, s. 84.

⁵⁴ § 96 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních.

⁵⁵ KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 29; BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 161.

⁵⁶ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 85.

⁵⁷ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 160.

z daní daňové soustavy v České republice nevyužívá ani degresivní, ani progresivní sazba daně. V minulosti však lze najít jejich použití. Progresivně stupňovitá sazba daně se dříve uplatňovala např. v případě domovní daně, kdy sazba daně byla ve výši 45 % ze základu daně, avšak převyšoval-li tento základ daně 6 000 Kčs, činila sazba daně 50 % z celého základu daně.⁵⁸ Také progresivně klouzavá sazba daně měla své uplatnění, a to např. v případě daně dědické a darovací, kdy byla sazba daně rozdělena do určitých pásem podle výše základu daně a na každé toto pásmo byla uplatňována jiná sazba daně.⁵⁹

Jak bylo uvedeno výše, druhým možným dělením sazby daně je dělení na jednotnou a diferenciovanou. U jednotné sazby daně se využívá pouze jediná číselná hodnota, vyjadřující tuto sazbu (např. u daně z příjmů fyzických osob je to 15 %),⁶⁰ u diferenciované sazby daně je těchto číselných hodnot více a vždy se různé číselné hodnoty aplikují na různé případy, avšak se stále jedná o stejnou daň (příkladem daně s diferenciovanou sazbou je daň z přidané hodnoty, kde se uplatňuje základní sazba daně ve výši 21 %, první snížená sazba daně ve výši 15 % a druhá snížená sazba daně ve výši 10 %).⁶¹

K těmto teoretickým poznámkám o sazbě daně je potřeba uvést, že u daně z příjmů fyzických osob se tedy využívá sazba daně poměrná, lineární a jednotná.

Podle učebnice Bakeše a kol.⁶² je posledním základním konstrukčním prvkem daně splatnost daně. Jedná se o určenou dobu, resp. okamžik, kdy u daně má nastat její splnění, tedy provedení daně platební povinnosti poplatníkem daně. Splátnost je stanovena buď k určitému dni nebo určitou lhůtou. Daně pak mohou být splatné jednorázově, v zálohách, nebo ve splátkách. Právě splatnost v zálohách je v některých případech využívána u daně z příjmů fyzických osob, kdy v průběhu zdaňovacího období odvádí poplatník či plátcé daně měsíční zálohy na daň z příjmů, které jsou následně po konci zdaňovacího období určitým způsobem vypořádány (ročním zúčtováním záloh nebo daňovým přiznáním). Splátnost ve splátkách se využívá v případě, že celková výše daně je stanovena již na začátku zdaňovacího období, akorát daň není splatná najednou, příkladem splátnosti ve splátkách je daň z nemovitých věcí, u které je daň splatná ve dvou stejných splátkách v průběhu zdaňovacího období. Jednorázovou splátnost celé výše daně lze pak pozorovat také u této daně, a to v případě, že celková výše daně nepřesáhne částku 5 000 Kč. Pak je tedy splatná najednou.⁶³

---

⁵⁸ § 12 odst. 2 zákona č. 143/1961 Sb., o domovní dani.

⁵⁹ Např. § 12 odst. 1 zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitosti.

⁶⁰ § 16 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁶¹ § 47 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

⁶² BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 159, 162.

⁶³ § 15 zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

Kromě výše popsaných základních konstrukčních prvků daně pak Boháč⁶⁴ ještě mezi tyto základní prvky řadí i výpočet daně, období daně a rozpočtové určení daně. Výpočtem za použití základu daně lze dospět k výši samotné daně, naopak bez výpočtu by sice byl stanoven základ i sazba daně, ale nebylo by jak vypočítat samotnou daň. U jednotlivých daní může být výpočet vyjádřen výslovně, např. ustanovením, že se daň vypočte jako součin základu daně a sazby daně,⁶⁵ anebo může být vyjádřen implicitně, jako v případě daně z příjmů fyzických osob, kdy je pouze uvedeno, že daň činí 15 % ze základu daně.⁶⁶

Obdobím daně, resp. zdaňovacím obdobím, je myšlen časový úsek, za který se zjišťuje předmět a základ daně, pokud se tyto nezjišťují pouze k určitému okamžiku, neboť pak tato daň zdaňovací období vůbec nemá. U daně z příjmů fyzických osob je zdaňovacím obdobím kalendářní rok.⁶⁷

A konečně, rozpočtové určení daně stanovuje, do kterého veřejného rozpočtu plyne daňový výnos. Právě podle Boháče se jedná také o základní konstrukční prvek daně. „*Bez něj by totiž každá daň, poplatek nebo jiné obdobné peněžité plnění ztratilo svůj smysl. Došlo by totiž k jeho určení, stanovení a placení, ovšem nestalo by se příjmem určitého veřejného rozpočtu.*“⁶⁸ O rozdělení daní podle toho, kam putuje jejich výnos, je pojednáno v podkapitole 1.2, která se věnuje třídění daní.

1.4.2 Ostatní konstrukční prvky daně

Jako ostatní konstrukční prvky daně, které určitým způsobem modifikují základní konstrukční prvky daně nebo samotnou daň, lze označit např. osvobození od daně, minimální nebo maximální základ daně, odečitatelné nebo přičitatelné položky k základu daně, nezdanitelnou část základu daně, daň prosté minimum, daňovou ztrátu, zvýšení nebo snížení sazby daně, slevy na dani, zvýšení daně, daňový odpočet nebo daňový bonus.⁶⁹ O konstrukčních prvcích daně, které by se daly zařadit mezi tyto ostatní a týkají se konstrukce daně z příjmů fyzických osob, bude pojednáno v třetí kapitole, která se konstrukci této daně bude věnovat podrobně.

---

⁶⁴ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 78 a násl.

⁶⁵ § 10 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních; § 27 zákonného opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.

⁶⁶ § 16 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁶⁷ § 16b zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁶⁸ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 87.

⁶⁹ KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 161-162.

2 Právní úprava zdanění příjmů fyzických osob

Z důvodu snadnější orientace v daňověprávních předpisech bude v této kapitole popsán systém právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob, její prameny ve formálním smyslu,⁷⁰ a to od ústavního pořádku až po podzákonné předpisy.

2.1 Ústavní pořádek

Z norem, které jsou součástí ústavního pořádku, vycházejí všechny ostatní právní předpisy a musí s těmito normami být v souladu. Pro daňové právo jako podobor finančního práva má pak zásadní význam Listina základních práv a svobod (v této práci také zkráceně LZPS), konkrétně její čl. 4 odst. 1 a zejména čl. 11 odst. 5.

V čl. 4 odst. 1 LZPS je stanoveno obecné pravidlo týkající se ukládání povinností. Podle něj mohou být povinnosti ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Toto pravidlo má význam pro finanční právo obecně, neboť se jedná o obor práva veřejného, které je postaveno na principu nadřazenosti veřejné moci, která je nadána pravomocí ukládat podřízeným subjektům určité povinnosti. Pro toto ukládání tedy LZPS vyžaduje základ v právním předpisu se silou nejméně zákona.

Výše uvedené obecné pravidlo týkající se ukládání povinností je dále pro podobor daňového práva konkretizováno v, pro tento podobor naprosto stěžejním, ustanovení čl. 11 odst. 5 LZPS. Ten stanoví, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona. Jedná se v podstatě o pozitivní vyjádření latinské zásady *nullum tributum sine lege*, která je jednou ze základních zásad daňového práva. Toto pravidlo bývá obecně vykládáno tak, že „*právní norma na úrovni zákona musí s dostatečnou podrobností upravovat základní prvky právní konstrukce daní a poplatků, zatímco normy podzákonné, vydané na základě a k provedení zákona, mohou případně upravovat další aspekty a náležitosti daní a poplatků, zejména vedlejší prvky jejich právní konstrukce*“.⁷¹ Podobně je toto pravidlo vykládáno také v komentáři k LZPS, podle něhož je v tomto případě zákonná úprava jakýmsi základem pro ukládání povinností a podzákonné normy mohou tyto povinnosti dále rozvádět.⁷² Je možné tedy konstatovat, že tímto

---

⁷⁰ Jedná se o vnější formu právních norem, která pravidlům v nich obsažených dodává charakter práva. Naproti tomu pramen práva v materiálním smyslu znamená určitý zdroj obsahu práva, tedy určitý společensko-ekonomický kontext, ze kterého právo vzniká; k tomu bližší viz GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6., aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013, s. 71.

⁷¹ BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 21.

⁷² WAGNEROVÁ, Eliška, et al. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 126.

pravidlem je na ústavní úrovni chráněn jak požadavek legality, tj. aby existovala pravidla, která jsou obecná, dostupná a předvídatelná, tak požadavek legitimacy, tj. aby o rozložení daňové zátěže rozhodoval demokraticky zvolený zákonodárce.⁷³

K požadavku na zákonný základ ukládání daní a poplatků, vyjádřenému v čl. 11 odst. 5 LZPS, se v minulosti vyjádřil také ÚS, když v nálezu, který se sice týkal poplatků za komunální odpad, uvedl: „*Ve vztahu k daním a poplatkům je pak namístě připomenout i čl. 11 odst. 5 Listiny, který stanoví, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona. Aby daňové a poplatkové povinnosti a podmínky jejich vzniku odpovídaly uvedenému základnímu právu zakotvenému v Listině, musí mít svůj základ v zákoně. Zákonná úprava, jak lze dovodit z teoretických rozborů, musí určovat náležitosti poplatkového vztahu, tzv. prvky poplatku, kterými jsou subjekt poplatku, objekt poplatku, základ poplatku, sazba poplatku, úlevy a osvobození od poplatku, splatnost poplatku a sankce za nesplnění poplatkové povinnosti.*“⁷⁴

Zařazením toto pravidlo, obsažené v čl. 11 odst. 5 LZPS, spadá pod článek LZPS týkající se vlastnického práva. Z toho vyplývá, že daně a poplatky představují určité omezení vlastnického práva. Toto omezení však není bezdůvodné, a jak uvádí ÚS v jednom ze svých judikátů,⁷⁵ daňové odvody slouží k financování všeobecných úkolů státu, jedná se tedy o omezení vlastnického práva ve veřejném zájmu.

2.2 Mezinárodní smlouvy a právo EU

Pro daňové právo jsou vedle vnitrostátních předpisů významné také mezinárodní smlouvy a legislativa EU. Co se týče mezinárodních smluv, velkou roli hrají zejména dvoustranné smlouvy o zamezení dvojího zdanění. Jedná se o tzv. prezidentské mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci je nutný souhlas obou komor Parlamentu.⁷⁶ Na základě Ústavy jsou pak tyto smlouvy součástí českého právního řádu a v případě rozporu s ustanovením zákona mají přednost před zákonem.⁷⁷

Mezinárodní dvojí zdanění je jednoznačně nežádoucím jevem, a proto mezinárodní smlouvy o zamezení dvojího zdanění hrají důležitou roli i v problematice zdanění příjmů fyzických osob. Samotné dvojí zdanění vyplývá z aplikace daňových předpisů dvou nebo více států naráz, jelikož naráz určitý daňový subjekt splňuje podmínky daňové příslušnosti těchto

⁷³ KARFÍKOVÁ, Marie. Daně jako nástroj fungování státu. *AUC IURIDICA*, 2018(1), 7-19, s. 17.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2001, sp. zn. Pl. ÚS 14/2000.

⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08.

⁷⁶ čl. 49 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

⁷⁷ čl. 10 zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

států, ať už příslušnosti osobní či příslušnosti věcné. V současnosti (k 20.8.2019) je Česká republika vázána platnou smlouvou o zamezení dvojího zdanění s 88 státy světa.⁷⁸

Co se týče práva EU, ať už primárního či sekundárního, tak lze konstatovat, že na evropské úrovni jsou upraveny a harmonizovány jiné oblasti finančního práva, z podoboru daňového práva jsou to pak zejména nepřímé daně. Avšak i do ZDP jsou zapracovány příslušné předpisy evropského práva, konkrétně směrnice Rady EU týkající se zdanění příjmů fyzických, resp. právnických osob.

2.3 Zákonná úprava

Kromě norem, které jsou součástí ústavního pořádku, se mezi primární normativní právní akty řadí také zákony. Ty mají pro celý obor finančního práva stěžejní význam. V českém právním řádu neexistuje jednotná právní úprava daní, která by byla obsažena v daňovém kodexu, proto existuje celá řada zákonů, upravujících jednotlivé daně či správu daní. Z této kategorie je pro problematiku zdanění příjmů fyzických osob významný jednoznačně zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů (v této práci také zkráceně ZDP) a zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád (v této práci také zkráceně DŘ).

ZDP obsahuje hmotněprávní a zčásti také procesněprávní úpravu zdanění příjmů nejen osob fyzických, ale také osob právnických. Obsahově je tento zákon rozdělen na šest částí, přičemž první pojednává o dani z příjmů fyzických osob, zejména je v této části upravena problematika poplatníků této daně, dále předmětu a základu této daně, osvobození od této daně a také sazba této daně. Druhá část ZDP pojednává o dani z příjmů právnických osob, třetí část obsahuje společná ustanovení pro obě daně upravené v částech předchozích. Tyto první tři části tvoří pomyslné jádro hmotněprávní úpravy zdanění příjmů fyzických a právnických osob. Čtvrtá část obsahuje zvláštní ustanovení pro vybírání daně z příjmů a pátá část, nazvaná registrace, pojednává o povinnosti podat přihlášku k registraci k dani z příjmů. A konečně šestá část obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení. Část třetí, čtvrtá, pátá a šestá se všechny týkají obou typů daně z příjmů, tedy daně z příjmů fyzických osob a daně z příjmů právnických osob. Důležitou součástí ZDP jsou také přílohy. Příloha č. 1 obsahuje třídění hmotného majetku do šesti odpisových skupin. Příloha č. 2 obsahuje popis postupu při přechodu z vedení účetnictví na daňovou evidenci z hlediska daně z příjmů fyzických osob a příloha č. 3 obsahuje popis

---

⁷⁸ Přehled platných smluv. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dvoji-zdaneni/prehled-platnych-smluv>.

opačného postupu, tedy při přechodu z daňové evidence na vedení účetnictví, taktéž z hlediska daně z příjmů fyzických osob.

DŘ je procesní předpis, který upravuje postup správců daní, práva a povinnosti daňových subjektů a třetích osob, které jim vznikají při správě daní.⁷⁹ Důležité je uvést, že tento procesní předpis má ve vztahu k ZDP subsidiární povahu⁸⁰ – použije se tedy pouze v případě, že určitá skutečnost nebo problematika není v ZDP výslovně upravena.

V podoboru daňového práva nachází své uplatnění také dvě platná zákonná opatření senátu, avšak ani jedno z nich neupravuje problematiku zdanění příjmů fyzických osob, proto není nutno tuto kategorii pramenů více rozebírat.

2.4 Podzákoné předpisy

Svou roli v právní úpravě zdanění příjmů fyzických osob hrají také určité podzákoné předpisy, které jsou tedy sekundárními normativními právními akty s nižší právní silou než výše zmíněné prameny a musejí být vydávány *secundum et intra legem*. V podoboru daňového práva jsou z této kategorie pramenů významné vyhlášky Ministerstva financí a také obecně závazné vyhlášky obcí, upravující např. některé aspekty daně z nemovitých věcí⁸¹ nebo zavádějící místní poplatky.⁸²

Za zmínku rozhodně stojí také tzv. daňové pokyny (označované jako pokyny řady D), vydávané dříve Ministerstvem financí ČR, nyní Generálním finančním ředitelstvím, a také sdělení nebo informace Ministerstva financí ČR. Ve všech těchto případech se však nejedná o všeobecně závazné právní normy, závaznost mají pouze interní ve vztahu k podřízeným orgánům finanční správy a jejich zaměstnancům. Obvykle bývají vydávány ke sjednocení interpretační praxe daňových zákonů. Všechny tyto pokyny, sdělení a informace jsou dostupné online na webových stránkách finanční správy.⁸³

---

⁷⁹ § 1 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

⁸⁰ § 4 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

⁸¹ § 6 odst. 4 písm. b) zákona č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

⁸² § 14 zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích.

⁸³ Legislativa a metodika. In *Financnisprava.cz* [online]. [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/legislativa-a-metodika>.

3 Konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob

Jak již bylo uvedeno v podkapitole 1.4 věnující se konstrukčním prvkům daní obecně, tyto konstrukční prvky by se daly popsat jako základní stavební kameny daní, a ne jinak tomu je i u daně z příjmů fyzických osob. Také zde lze konstrukční prvky daně rozdělit na základní a ostatní, avšak v této kapitole nebude toto dělení bráno v potaz a budou rozebrány všechny důležité prvky pro konstrukci daně z příjmů fyzických osob, a to podle platné právní úpravy.

3.1 Subjekt daně z příjmů fyzických osob

Ve zkratce je subjektem daně osoba, která je povinna daň platit. V obecné rovině se v právních úpravách zdanění příjmů fyzických osob objevují různé konstrukce, které rozdílně vymezují subjekt, resp. poplatníka této daně. Poplatníkem může být samozřejmě jednotlivce, jak je tomu v případě právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob v ČR, ale může jím být také domácnost, hlava rodiny, manželé, či partnerská dvojice.⁸⁴ Všechny tyto alternativní koncepce vymezení poplatníka daně z příjmů fyzických osob mají určité výhody z hlediska daňové spravedlnosti a lépe reflektují sociální aspekty této daně, zároveň mohou ulehčovat výběr daní z administrativního hlediska. Obecně ale převažuje zdanění jednotlivce, které praktikuje skoro 70 % států OECD.⁸⁵ Do tohoto zdanění jednotlivce jsou pak promítány sociální aspekty zdanění pomocí určitých odpočtů od základu daně nebo daňových slev.

Samotný ZDP pak upravuje dva typy subjektů daně z příjmů fyzických osob, které od sebe Boháč⁸⁶ odlišuje také pojmově, jak bylo již uvedeno v bodě 1.4.1. Prvními subjekty jsou dle ZDP poplatníci daně z příjmů fyzických osob, v tomto případě se dle Boháče jedná o hmotněprávní pojem a o jakési subjekty daně v pravém slova smyslu, jelikož jejich příjem je podroben dani. Dalším subjektem, upraveným ZDP, je pak plátce daně. Plátce daně Boháč označuje procesním pojmem daňový subjekt, ale již se podle něj nejedná o subjekt daně, jelikož jeho příjem není podroben dani.

3.1.1 Poplatníci daně z příjmů fyzických osob

Subjektem daně jsou tedy poplatníci daně z příjmů fyzických osob. Jejich právní úprava se nachází v § 2 ZDP a v případě této daně se jedná o fyzické osoby, které lze rozlišit do dvou

---

⁸⁴ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 68 a násled.

⁸⁵ Tamtéž, s. 73.

⁸⁶ BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 79-81.

kategorií. Podle tohoto rozlišení na daňové rezidenty a daňové nerezidenty je určeno, na jaké jejich příjmy se vztahuje daňová povinnost.

Daňovými rezidenty jsou fyzické osoby, které mají na území České republiky bydliště nebo se zde obvykle zdržují. Tímto bydlištěm se podle § 2 odst. 4 ZDP rozumí místo, kde má poplatník stálý byt za podmínky, že má také úmysl se v tomto bytě trvale zdržovat. Obvyklým zdržováním se na území České republiky je pak myšlen pobyt na tomto území v součtu alespoň půl kalendářního roku, tedy 183 dnů v jednom kalendářním roce (který počíná měsícem lednem a končí měsícem prosincem).⁸⁷ Tito poplatníci mají daňovou povinnost vztahující se jak na příjmy plynoucí ze zdrojů na území České republiky, tak i na příjmy plynoucí ze zdrojů v zahraničí – tato daňová povinnost by se dala nazvat teritoriálně nelimitovanou, neomezenou.⁸⁸

Daňovými nerezidenty jsou fyzické osoby, které nejsou daňovými rezidenty nebo to o nich stanoví mezinárodní smlouvy.⁸⁹ Daňovými nerezidenty jsou i takové fyzické osoby, které se sice na území České republiky obvykle zdržují (alespoň 183 dní v roce), ale pouze z důvodu studia nebo léčení. Tito daňoví nerezidenti mají daňovou povinnost pouze ve vztahu k příjmům plynoucím ze zdrojů na území České republiky. Tyto příjmy, plynoucí ze zdrojů na území České republiky, jsou dále v ZDP taxativně vymezeny v jeho části třetí, věnující se společným ustanovením daně z příjmů fyzických osob a daně z příjmů právnických osob, konkrétně v § 22.

3.1.2 Plátcí daně z příjmů fyzických osob

Jak bylo naznačeno výše, je diskutabilní, zda jsou plátcí daně z příjmů fyzických osob subjektem této daně v hmotněprávním významu, jelikož nejsou nositelem daňového břemena. Každopádně se daňový subjekt plátce daně vyskytuje v ZDP na několika místech.⁹⁰ Plátcem daně z příjmů fyzických osob se rozumí poplatník se sídlem nebo bydlištěm na území České republiky, který je povinen odvést správci daně daň nebo zálohu na daň, které jsou vybrány od jiných poplatníků nebo jiným poplatníkům sraženy, případně také odvést správci daně úhradu na zajištění daně.⁹¹ Plátcem daně může být za určitých podmínek také daňový nerezident.

---

⁸⁷ PELC, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 29.

⁸⁸ Tamtéž, s. 27.

⁸⁹ § 2 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁹⁰ Např. § 6, § 35d, § 38d a násl. zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁹¹ § 38c odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

3.2 Předmět daně z příjmů fyzických osob

Obecně je předmětem daně skutečnost, na jejímž základě je možné uložit subjektu daňovou povinnost. Konkrétně u daně z příjmů fyzických osob je touto skutečností samotný příjem, a to jak peněžní, tak i nepeněžní, který se oceňuje podle právního předpisu upravujícího oceňování majetku,⁹² pokud nejde o ocenění jiného majetkového prospěchu, jenž se uskutečňuje po několik let – pak se jedná o pětinasobek hodnoty ročního plnění.⁹³ Za příjem se považuje i příjem dosažený směnou.

Jednotlivé kategorie příjmů jsou zákonem pozitivně vymezeny, toto členění je založeno na typu příjmu. Jedná se o příjmy ze závislé činnosti, příjmy ze samostatné činnosti, příjmy z kapitálového majetku, příjmy z nájmu a ostatní příjmy.

Vymezení předmětu daně je v ZDP doplněno také negativním taxativním výčtem těch příjmů, které předmětem daně z příjmů fyzických osob nejsou, resp. se z hlediska předmětu daně za příjem nepovažují. Jedná se například o úvěry a zápůjčky (s určitými výjimkami), příjmy z vypořádání společného jmění manželů nebo spoluvlastnictví rozdělením věci podle velikosti spoluvlastnických podílů, příjmy z au-pair činnosti (vypomáhání s domácími pracemi, kdy příjmem je příspěvek na stravu, ubytování a další základní potřeby) a také příjmy plynoucí z vydání věci v rámci restituce. Toto negativní vymezení příjmů, které nejsou předmětem daně, je však potřeba odlišovat od příjmů, které sice jsou předmětem daně, ale jsou od této daně osvobozeny.

Výčet příjmů osvobozených od daně z příjmů je značně rozsáhlý a je obsažen v § 4 a § 4a ZDP. Dále jsou samostatně osvobozeny také určité příjmy ze závislé činnosti a některé ostatní příjmy. Mezi nejfrekventovanější příjmy osvobozené od daně z příjmů fyzických osob patří typově zejména bezúplatné příjmy (např. z nabytí dědictví nebo odkazu), příjmy z prodeje majetku (pokud se jedná o prodej v rámci běžné spotřeby, ne o prodej spekulativní, k tomuto rozlišení se často využívá tzv. časový test), pojistná plnění a náhrady škody a příjmy sociálního charakteru, resp. příjmy z veřejných zdrojů.⁹⁴ O dalších druzích příjmů, které jsou osvobozeny od daně, bude více pojednáno v následujících bodech věnujících se jednotlivým kategoriím příjmů.

---

⁹² Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku.

⁹³ § 3 odst. 3 písm. b) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁹⁴ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 89-91.

3.2.1 Příjmy ze závislé činnosti

Příjmy ze závislé činnosti tvoří jednoznačně nejvýznamnější dílčí základ daně z příjmů fyzických osob. Podíl tohoto dílčího základu daně činí totiž průměrně zhruba 88 % celkového základu daně z příjmů fyzických osob.⁹⁵ Při regulaci zdanění příjmů ze závislé činnosti se na rozdíl od jiných příjmů nevyužívá koncept výdajů, které jsou k dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů vynaloženy. Těžištěm právní úpravy příjmů ze závislé činnosti z hlediska daně z příjmů je § 6 ZDP.

Pro určení toho, o které konkrétní příjmy se jedná, je podstatné vymezit pojem závislá činnost. Definice příjmů ze závislé činnosti je v první řadě obsažena v samotném ZDP, kde jsou příjmy ze závislé činnosti popsány jako „*plnění v podobě příjmu ze současného nebo dřívějšího pracovněprávního, služebního nebo členského poměru a obdobného poměru, v nichž poplatník při výkonu práce pro plátce příjmu je povinen dbát příkazů plátce*“.⁹⁶ Zpravidla je podstatné, že práce, za kterou je příjem vyplácen, je vykonávána podle příkazů a na místě a v čase určeném tím, kdo příjem vyplácí, avšak může tomu být i jinak. Pro zjednodušení je v ZDP pro účely tohoto zákona označován poplatník s příjmy ze závislé činnosti jako „zaměstnanec“ a plátce těchto příjmů jako „zaměstnavatel“, toto označení však nelze ztotožňovat s vymezením zaměstnanců a zaměstnavatelů v zákoníku práce,⁹⁷ jelikož vymezení v ZDP je o poznání širší a v řadě případů by se dal za zaměstnavatele podle tohoto zákona označit subjekt, který by v žádném případě nespadal pod definici zaměstnavatele dle zákoníku práce.

Pod režim příjmů ze závislé činnosti pak spadají i další druhy příjmů, které mají obdobný charakter, avšak o závislou práci se nejedná. Těmito příjmy jsou příjmy za práci člena družstva, společníka společnosti s ručením omezeným a komanditisty komanditní společnosti, přičemž nezáleží na tom, zda mají tyto osoby uzavřen pracovněprávní anebo obdobný vztah se společností, resp. družstvem, či nikoliv. Dále jsou těmito příjmy také odměny za výkon funkce člena orgánu právnické osoby, přičemž nezáleží na tom, zda se současně jedná o společníka nebo člena družstva. A konečně pod režim příjmů ze závislé činnosti spadají také odměny likvidátorů. U všech těchto výše uvedených činností, ze kterých plynou příjmy spadající pod příjmy ze závislé činnosti, pak není podstatné, zda se jedná o příjmy plynoucí v souvislosti se současným, budoucím nebo dřívějším výkonem činnosti, a stejně tak není podstatné, zda tyto příjmy plynou od plátce, u kterého poplatník vykonává činnost, ze které plyne příjem ze závislé

---

⁹⁵ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 114.

⁹⁶ § 5 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁹⁷ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

činnosti, anebo plynou od kteréhokoliv jiného plátce, u kterého poplatník tuto činnost nevykonává.⁹⁸ Za tímto pravidlem stojí snaha zákonodárce o co nejširší podchycení zdaňovaných příjmů a o minimalizaci možnosti se dani z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti vyhnout.

Dále je potřeba také poznamenat, že do 31.12.2013 bylo v nadpise § 6 ZDP uvedeno „Příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky“. Od 1.1.2014 bylo slovní spojení „a funkční požitky“ vypuštěno a tyto funkční požitky byly podřazeny pod příjmy ze závislé činnosti. Těmito funkčními požitky jsou pak odměny za výkon funkce voleného nebo jmenovaného představitele státu nebo občanských sdružení, spolků apod.

Mezi příjmy, které nejsou zdaňovány, lze kromě příjmů uvedených v § 3 odst. 4 a § 4 zařadit další příjmy ze závislé činnosti, které předmětem daně z příjmů fyzických osob vůbec nejsou,⁹⁹ nebo příjmy, které jsou od daně osvobozeny.¹⁰⁰

Mezi příjmy ze závislé činnosti, které nejsou předmětem daně, se řadí náhrady cestovních výdajů, které zahrnují zejména výdaje na ubytování při pracovních cestách, výdaje na dopravu v rámci pracovní cesty, výdaje na určité prokázané vedlejší výdaje na pracovní cestě a stravné. Dále se mezi tyto příjmy, které nejsou předmětem daně, řadí také náhrady zahraničních pracovních cest, náhrady zaplacených částek zaměstnancem, které zaplatil namísto zaměstnavatele (např. zaměstnanec koupí nový toner do pracovní tiskárny, která je ve vlastnictví zaměstnavatele), taktéž není předmětem daně hodnota obdržených pracovních pomůcek a pracovního oblečení, stejně jako náhrada výdajů na jejich údržbu. Všechny tyto příjmy v podstatě nijak nezvyšují majetek poplatníků a z tohoto důvodu jsou vyňaty ze zdaňovaných příjmů.

Mezi příjmy ze závislé činnosti, které sice předmětem daně jsou, ale jsou od ní osvobozeny, se řadí zejména určité výhody sociálního charakteru, které jsou zaměstnanci zaměstnavatelem poskytnuty. Víceméně by se tyto příjmy daly souhrnně označit za zaměstnanecké benefity. Jedná se zejména o určitá nepeněžitá plnění související se vzděláváním zaměstnance, a to za podmínky, že toto vzdělávání slouží k odbornému rozvoji zaměstnance a tento odborný rozvoj má vazbu na předmět činnosti zaměstnavatele. Jako příklad tohoto vzdělávání lze uvést jazykové či rekvalifikační kurzy. Dále mezi tyto osvobozené příjmy patří také další nepeněžitá plnění ze strany zaměstnavatele, mezi které se řadí stravování zaměstnance poskytované ke spotřebě na pracovišti, přičemž toto stravování musí mít

---

⁹⁸ § 6 odst. 1 písm. d) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

⁹⁹ § 6 odst. 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹⁰⁰ § 6 odst. 9 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

souvislost s výkonem práce – proto se jedná o jeden odběr jídla nebo jednu poukázku na jednu pracovní směnu. Tyto příspěvky na stravování jsou v České republice nejrozšířenějším zaměstnaneckým benefitem.¹⁰¹ Dále sem lze zařadit nepeněžitý příjem zaměstnance v podobě poskytnutí přechodného ubytování zaměstnavatelem, některé nepeněžené dary, které zaměstnavatel hradí z fondu kulturních a sociálních potřeb nebo sociálního fondu, pokud tyto zaměstnavatel má, nepeněžitý příjem v podobě možnosti použití rekreačního, zdravotnického či vzdělávacího zařízení, nepeněžitý příjem v podobě příspěvků na kulturní a sportovní akce apod. Mezi další příjmy zaměstnance, které jsou osvobozeny od daně z příjmů fyzických osob, lze ještě zařadit poskytnutí bezúročných půjček zaměstnavatelem (tento příjem spočívá v úrocích z této půjčky, které zaměstnanec nehradí, ale v případě běžné půjčky by byl povinen hradit) a sociální výpomoc ze strany zaměstnavatele, která je zaměstnanci poskytnuta v případě živelní pohromy, ekologické nebo průmyslové havárie, a to za podmínky, že je na daném území vyhlášen stav nouze (tato výpomoc může mít také peněžní podobu). Za zmínku jistě stojí ještě jeden velice hojně poskytovaný zaměstnanecký benefit, v České republice po příspěvku na stravování druhý nejrozšířenější,¹⁰² a tím jsou příspěvky zaměstnavatele na penzijní připojištění, příspěvky na penzijní pojištění, příspěvky na pojistné na pojištění pro případ dožití a pojistné na důchodové pojištění. U všech těchto příspěvků na pojištění zaměstnance je platba zaměstnavatele shora omezena hranicí 50 000 Kč ročně.

3.2.2 Příjmy ze samostatné činnosti

Spolu s příjmy ze závislé činnosti tvoří příjmy ze samostatné činnosti obecnou množinu příjmů z činností, které představují pro většinu osob základ jejich celoživotních příjmů. Příjmy ze samostatné činnosti vymezuje § 7 ZDP jako příjmy ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství, příjmy ze živnostenského podnikání, příjmy z jiného podnikání, ke kterému je potřeba podnikatelské oprávnění, a příjmy představované podílem společníka veřejné obchodní společnosti nebo komplementáře komanditní společnosti na zisku. U všech těchto příjmů je stanovena podmínka, že spadají pod příjmy ze samostatné činnosti, pokud nepatří do příjmů ze závislé činnosti.

Jako ekvivalent samostatné činnosti se pak nabízí podnikání. Podle občanského zákoníku ten, „*kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení*

---

¹⁰¹ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 138.

¹⁰² Tamtéž.

zisku, je považován se zřetelem k této činnosti za podnikatele.“¹⁰³ Avšak povahu příjmů ze samostatné činnosti mají i jiné druhy příjmů než ty z podnikání.

Existují tedy i jiné příjmy ze samostatné činnosti, které nutně nemusí být zároveň příjmy z podnikání, jelikož se může jednat i o příjmy z činností, jejichž primárním záměrem není dosahování zisku, nebo činností, které nejsou vykonávány soustavně nebo z nich soustavně neplynou příjmy, tedy celkově o příjmy osob, které nesplňují některé z podmínek a nejsou považovány za podnikatele. Mezi tyto příjmy se řadí příjmy z převodu a využití duševních práv, tedy práv průmyslového vlastnictví a autorských práv (v podstatě se spíše jedná o příjmy z majetku, proto je jejich zařazení pod příjmy ze samostatné činnosti sporné), a dále příjmy z výkonu nezávislého povolání, které není podnikáním, např. příjmy profesionálních sportovců, vědců, soudních znalců, tlumočnicků atd. Mezi příjmy ze samostatné činnosti konečně spadá také příjem z nájmu majetku, který je používán k samostatné činnosti a je zařazen do obchodního majetku v době trvání nájemního vztahu. O obchodním majetku bude detailněji pojednáno níže. Pokud se však jedná o majetek fyzické osoby, který není součástí obchodního majetku a je předmětem nájmu, pak je příjem z tohoto nájmu zdaňován jako dílčí základ daně z příjmů fyzických osob z nájmu.¹⁰⁴ Závěrem mezi příjmy ze samostatné činnosti, která ale není podnikáním, lze zařadit také příjmy společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti, které jsou představovány podílem na zisku těchto společností.

V případě příjmů ze samostatné činnosti se lze pouze minimálně setkat s příjmy osvobozenými od daně z příjmů. Zřejmě nejběžnějším příjmem v rámci samostatné činnosti, který je osvobozen od daně z příjmů, je nabytí různých reklamních a propagačních předmětů, které jsou opatřeny jménem nebo ochrannou známkou poskytovatele tohoto daru, a to v souvislosti s činností, ze které plyne příjem ze samostatné činnosti. Hodnota tohoto daru pak nesmí přesáhnout částku 500 Kč. Toto osvobození je pochopitelné z důvodu velice složité a zbytečně nákladné evidence a případné kontroly těchto příjmů. V případě příjmů ze samostatné činnosti dále také existují některé výjimky z obecného pravidla osvobození příjmů v podobě náhrad újmy a pojistných plnění, opět je zde kritériem souvislost se samostatnou činností nebo zařazení majetku do obchodního majetku.¹⁰⁵

Pro vymezení příjmů fyzické osoby, které spadají pod příjmy ze samostatné činnosti, je tedy důležité stanovení určité hranice, kdy fyzická osoba pro účely zdanění vystupuje jako ekonomický subjekt a kdy vystupuje jako spotřebitel. K tomuto rozlišení slouží rozdělení

---

¹⁰³ § 420 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁰⁴ Viz bod 3.2.4.

¹⁰⁵ § 4 odst. 1 písm. d) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

majetku poplatníka na ten, který slouží k osobní spotřebě a ten, který je využíván k samostatné činnosti, z níž plynou příjmy – tento majetek se označuje jako obchodní majetek. Obchodním majetkem je dle ZDP taková část majetku poplatníka, o které bylo nebo je účtováno anebo byla uvedena v daňové evidenci.¹⁰⁶ Daňová evidence je upravena § 7b ZDP a představuje způsob evidence příjmů a výdajů, majetku a dluhů, a to pro potřeby zdaňování – konkrétně pro stanovení základu daně. Oproti vedení účetnictví podle zákona o účetnictví¹⁰⁷ se jedná o jednodušší způsob evidence podstatných dat pro účely zdanění.

Je potřeba uvést, že obchodní majetek nemohou mít poplatníci, kteří neuplatňují prokázané výdaje, tedy využívají uplatňování výdajů ve formě paušálu. O tomto důležitém aspektu zdaňování příjmů ze samostatné činnosti, tedy o výdajích na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů, bude pojednáno dále v části věnující se základu daně.

Závěrem k příjmům ze samostatné činnosti nelze opomenout § 7a ZDP, který za splnění určitých podmínek umožňuje stanovení daně paušální částkou. O tomto institutu bude pojednáno v podkapitole věnující se splatnosti daně z příjmů fyzických osob.

3.2.3 Příjmy z kapitálového majetku

Mezi méně frekventované příjmy fyzických osob, oproti výše uvedeným příjmům z činností, se řadí příjmy z kapitálového majetku, které jsou primárně upraveny § 8 ZDP. Pod tyto příjmy, pokud se nejedná o příjmy ze závislé činnosti či příjem v podobě podílu společníka veřejné obchodní společnosti a komplementáře komanditní společnosti na zisku (jelikož by se jednalo o příjem ze samostatné činnosti), spadají zejména příjmy v podobě podílů na zisku z majetkového podílu na obchodních korporacích nebo z členství v družstvu, podíly na zisku tichého společníka z účasti na podnikání, dále příjmy v podobě různých úroků z cenných papírů, vkladů, zápůjček a úvěrů, příjmy v podobě dávek penzijního připojištění se státním příspěvkem a ze soukromého životního pojištění atd.

3.2.4 Příjmy z nájmu

Dalším druhem příjmů, které neplynou z činností, ale z majetku, jsou příjmy z nájmu, které upravuje § 9 ZDP. Je potřeba upozornit, že do těchto příjmů nespádají příjmy z nájmu věcí vložených do obchodního majetku, jelikož tyto příjmy tvoří základ daně z příjmů ze samostatné činnosti. Kromě této výjimky sem tedy spadají příjmy z nájmu nemovitých věcí

---

¹⁰⁶ § 4 odst. 4 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹⁰⁷ Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

nebo bytů a také příjmy z nájmu movitých věcí v případě, že se nejedná o příležitostný nájem. Pokud se jedná o příležitostný nájem, pak příjmy z něj spadají do ostatních příjmů podle § 10 ZDP. Z pohledu zdanění se o příjmy z nájmu jedná také v případě, že fyzická osoba pronajímá nemovité nebo movité věci, které má sama v nájmu či podnájmu.¹⁰⁸ Také pacht se z pohledu zdanění považuje za nájem.¹⁰⁹

Příjem z nájmu může mít peněžní nebo nepeněžní podobu. Za nepeněžní příjmy nelze považovat výdaje vynaložené nájemcem na běžnou údržbu věci, naopak za ně lze považovat různé opravy nebo technická zhodnocení předmětu nájmu prováděné nájemcem.

Otázkou je, zda v případě nájmu bytu a nebytových prostor spadají úhrady záloh za služby poskytované v souvislosti s nájmem¹¹⁰ také pod příjmy z nájmu. Tyto úhrady nejsou součástí příjmů z nájmu pouze v případě, že je ve formě záloh pronajímatel po uplynutí roku zúčtuje se skutečnými výdaji za tyto služby a zároveň jsou tyto služby poskytovány dodavatelsky. Pokud jsou však služby poskytovány jinak a/nebo úhrada za ně je stanovena odlišně, pak tato úhrada součástí příjmů z nájmu je.

3.2.5 Ostatní příjmy

Poslední kategorií příjmů, které tvoří zdaňované příjmy fyzických osob, jsou příjmy nazvané jako ostatní. Jedná se v podstatě o zbytkovou kategorii, do které spadají příjmy nezařazené do čtyř předchozích kategorií a při kterých dochází ke zvýšení majetku. Tyto příjmy jsou upraveny v § 10 ZDP, přičemž odstavec 1 tohoto paragrafu obsahuje jejich demonstrativní výčet. Často se pak jedná o jednorázové nebo ojedinělé příjmy.

Mezi základní druhy ostatních příjmů lze zařadit zejména příjmy sociálního charakteru, pod které spadá výživné, důchody a obdobné opakující se požitky (tedy dávky státní sociální podpory, nemocenského pojištění, dávky v hmotné nouzi, v nezaměstnanosti, dávky z důchodového pojištění atd.). Tyto příjmy jsou však od daně osvobozeny. Pokud se ale jedná o příjem ve formě pravidelně vypláceného důchodu nebo penze, je od daně osvobozena (v úhrnu za zdaňovací období) nejvýše částka ve výši 36násobku minimální mzdy, která je platná k 1. lednu kalendářního roku.¹¹¹ Pro rok 2019 by tedy byla osvobozena maximálně částka 480 600 Kč, která vychází z minimální mzdy určené nařízením vlády ve výši 13 350 Kč za

¹⁰⁸ PELC, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 269.

¹⁰⁹ § 21c odst. 4 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹¹⁰ Jedná se o úhrady za vytápění, za dodávku teplé vody, úklid společných prostor v domě, užívání výtahu, dodávku vody z vodovodů a vodáren, odvádění odpadních vod kanalizacemi, užívání domovní prádelny, osvětlení společných prostor v domě, kontrolu a čištění komínů, odvoz popela a smetí, odvoz splašků a čištění žump, vybavení bytu společnou televizní a rozhlasovou anténou, viz pokyn GFŘ D-6.

¹¹¹ § 4 odst. 1 písm. h) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

měsíc.¹¹² Částka pravidelně vypláceného důchodu nebo penze, která toto osvobození převyšuje, pak musí být zahrnuta do dílčího základu daně z ostatních příjmů. Mezi příjmy sociálního charakteru, které jsou rovněž osvobozeny od daně z příjmů, se dále řadí výživné a stipendia.

Jako další základní druh ostatních příjmů by se daly označit příjmy z prodeje majetku (avšak pokud se jedná o prodej majetku zařazeného do obchodního majetku, příjmy z tohoto prodeje spadají pod příjmy ze samostatné činnosti). Tyto příjmy jsou pak v případě prodeje nemovitých věcí osvobozeny od daně z příjmů pouze v případě, že projdou určitým časovým testem, který má vyloučit prodej za účelem dosažení zisku. Tento časový test je založen na tezi, že „čím dříve po nabytí je majetek prodán, tím se zvyšuje pravděpodobnost, že motivem pro jeho prodej bylo dosažení zisku“.¹¹³ Pokud tedy dojde k prodeji po delší době, než jaká je stanovena daným časovým testem, je příjem z tohoto prodeje od daně z příjmů osvobozen. Pro různé druhy nemovitého majetku se pak délka tohoto časového testu liší podle povahy, životnosti nebo využitelnosti majetku. Např. u nemovitých věcí, které představovaly bydliště poplatníka, je tento časový test stanoven na trvání tohoto bydliště dva roky bezprostředně před prodejem, u nemovitých věcí bez vazby na bydliště poplatníka představuje časový test dobu pěti let od nabytí nemovité věci poplatníkem. V případě prodeje hmotných movitých věcí jsou tyto až na výjimky osvobozeny i bez nutnosti splnění časových testů. Výjimku tvoří motorová vozidla, letadla nebo lodě, pro které se uplatňuje časový test v délce jednoho roku od nabytí, dále movité věci, které byly součástí obchodního majetku, pro které platí časový test pěti let od vyřazení z obchodního majetku (vyřazením věci z obchodního majetku bezprostředně před jeho prodejem by se mohl poplatník vyhnout dani, nebýt tohoto časového testu), a cenné papíry, pro které je v zákoně stanoven časový test v délce tří let od jejich nabytí (zároveň jsou příjmy z prodeje cenných papírů osvobozeny vždy, pokud v souhrnu za zdaňovací období nepřesáhnou částku 100 000 Kč). Blízko k příjmům z prodeje cenných papírů mají příjmy z úplatného převodu obchodního podílu na korporaci. U tohoto příjmu je stanoven časový test pro osvobození od daně na pět let od nabytí těchto podílů.

Z dalších příjmů, které spadají pod tyto ostatní příjmy, stojí za zmínku příjmy plynoucí z příležitostných činností, které nepatří ani do příjmů ze závislé činnosti ani do příjmů ze samostatné činnosti, dále příležitostné příjmy z nájmu hmotných movitých věcí, ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství a z provozu výroben elektřiny, které lze provozovat bez

---

¹¹² § 2 nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění nařízení vlády č. 273/2018 Sb. ze dne 20. listopadu 2018.

¹¹³ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 262.

licence. Pokud úhrn těchto příjmů za zdaňovací období nepřekročí částku 30 000 Kč, jsou tyto příjmy osvobozeny od daně z příjmů fyzických osob.

Mezi ostatní příjmy spadají také bezúplatné příjmy, mezi které lze zařadit hlavně příjmy v podobě nabytí dědictví či daru. Tyto jsou většinou od daně z příjmů fyzických osob osvobozeny, záleží také na skutečnosti, jaký má poplatník vztah k poskytovateli daru a jaká je hodnota tohoto daru.

Jen pro úplnost je potřeba uvést ještě některé další příjmy, které spadají pod tyto příjmy ostatní, avšak větší pozornost jim věnována nebude. Jedná se o příjmy v podobě náhrad škod a pojistných plnění, příjmy v podobě výher a cen z různých soutěží či hazardních her atd. Tyto příjmy jsou povětšinou od daně z příjmů fyzických osob taktéž osvobozeny.

3.3 Základ daně z příjmů fyzických osob

ZDP obsahuje v podstatě dvě vymezení základu daně. „*Základem daně je částka, o kterou příjmy plynoucí poplatníkovi ve zdaňovacím období přesahují výdaje prokazatelně vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení, pokud dále u jednotlivých příjmů podle § 6 až 10 není stanoveno jinak.*“¹¹⁴ Toto vymezení je obsaženo v části věnující se dani z příjmů fyzických osob. Další vymezení obsahuje část věnující se společným ustanovením pro daň z příjmů fyzických osob a daň z příjmů právnických osob: „*Základem daně je rozdíl, o který příjmy, s výjimkou příjmů, které nejsou předmětem daně, a příjmů osvobozených od daně, převyšují výdaje (náklady), a to při respektování jejich věcné a časové souvislosti v daném zdaňovacím období; rozdíl se upraví podle tohoto zákona.*“¹¹⁵ V tomto vymezení je také obsažena zásada věcné a časové souvislosti příjmů a výdajů, tedy že mezi těmito výdaji a očekávanými příjmy musí existovat určitý bezprostřední vztah. Toto je potvrzeno také četnou judikaturou.¹¹⁶

Dalo by se tedy říct, že základem daně je součet dílčích základů daně, které jsou konkretizovanými daňovými předměty, z nichž se daň vyměřuje. Konkretizovanými v tom smyslu, že jsou vyjádřeny v peněžních jednotkách (nepeněžní příjmy musí být oceněny). Základ daně z příjmů fyzických osob je základem valorickým. Příjmy, uvedené výše v zákonných vymezeních základu daně, lze pak zpravidla uplatňovat v prokázané výši, nebo existuje možnost tyto výdaje uplatňovat paušálními hodnotami, které jsou stanoveny ZDP. U

¹¹⁴ § 6 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹¹⁵ § 23 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹¹⁶ Rozsudek NSS ze dne 1. dubna 2004, č.j. 2 Afs 44/2003-73; rozsudek NSS ze dne 21. října 2009, č.j. 2 Afs 180/2006-64; rozsudek NSS ze dne 2. prosince 2009, č.j. 1 Afs 97/2009-73; rozsudek NSS ze dne 9. listopadu 2011, č.j. 1 Afs 66/2011-107.

některých příjmů je však uplatnění výdajů velmi omezené, u příjmů ze závislé činnosti výdaje uplatňovat nelze vůbec.

Do tohoto základu daně, který je v podstatě součtem jednotlivých dílčích základů daně, pak nejsou zahrnuty příjmy, které nejsou předmětem daně, příjmy osvobozené od daně a také příjmy, které tvoří samostatný základ daně a jsou zdaňovány zvláštní sazbou daně formou daňové srážky. O samostatném základu daně bude pojednáno v samostatném bodu.

U příjmů ze závislé činnosti vykazuje konstrukce tohoto dílčího základu daně jistá specifika, která nemají v právních úpravách zdanění práce ve světě obdoby.¹¹⁷ Dílčím základem u příjmů ze závislé činnosti jsou tyto příjmy zvýšené o částku odpovídající pojistnému na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistnému na veřejné zdravotní pojištění (souhrnně o veřejná pojistná), které je z těchto příjmů povinen platit zaměstnavatel. Tomuto konstruktu se obecně říká superhrubá mzda (ačkoliv se nejedná o zákonný název) a jeho účelem je vyjádřit celkové náklady zaměstnavatele na zaměstnance. O superhrubé mzdě bude více pojednáno v poslední kapitole této diplomové práce. Výdaje se u příjmů ze závislé činnosti vůbec neuplatňují, jelikož se předpokládá, že plat či mzda, která plyne poplatníku, je určena k osobní spotřebě a podmínky k výkonu práce pro zaměstnance zajistí jejich zaměstnavatel čili na ně nemusí vynakládat své prostředky zaměstnanci.

Pro dílčí základ příjmů ze samostatné činnosti platí, že tímto základem jsou příjmy snížené o výdaje na jejich dosažení, zajištění a udržení. U příjmů ze samostatné činnosti je možnost uplatnění výdajů na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů samozřejmostí, bez této možnosti by byly daňové podmínky pro osoby s příjmy ze samostatné činnosti nepředstavitelné. Poplatník má zde na výběr, zda své výdaje uplatní v prokázané výši nebo paušální výdaje. V prvním případě je pro tyto účely povinen vést účetnictví (a to bez ohledu na fakt, zda je účetní jednotkou či nikoliv) nebo může vést daňovou evidenci. V případě paušálních výdajů se tedy jedná o značnou administrativní úlevu, jelikož poplatník, který se tak rozhodne, nemusí nijak evidovat své skutečné výdaje. Paušální výdaje v České republice uplatňuje více než polovina poplatníků s příjmy ze samostatné činnosti.¹¹⁸ Výše paušálních výdajů je pak diferenciovaná podle druhů samostatných činností. U příjmů ze zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství a příjmů z živnostenského podnikání řemeslného je paušální výše výdajů 80 % těchto příjmů, nejvýše lze však uplatnit výdaje do částky 1 600 000 Kč za zdaňovací období. U příjmů ze živnostenského podnikání je paušální výše výdajů 60 % těchto příjmů, nejvýše lze však uplatnit výdaje do částky 1 200 000 Kč za zdaňovací období. U příjmů z nájmu majetku

---

¹¹⁷ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 156

¹¹⁸ Tamtéž, s. 193.

zařazeného v obchodním majetku je paušální výše výdajů 30 % těchto příjmů, nejvýše lze však uplatnit výdaje do částky 600 000 Kč za zdaňovací období. U jiných příjmů ze samostatné činnosti je paušální výše výdajů 40 % těchto příjmů, nejvýše lze však uplatnit výdaje do částky 800 000 Kč za zdaňovací období. Pokud se poplatník rozhodne uplatnit paušální výdaje, jsou v nich zahrnuty veškeré výdaje vynaložené v souvislosti s dosahováním příjmů a žádné další již uplatnit nemůže, jakkoli by byl schopen je prokázat.

V rámci dílčího základu daně z příjmů z kapitálového majetku se až na jedinou výjimku nelze setkat s uplatnitelnými výdaji, a tak platí, že dílčí základ daně se v tomto případě rovná hrubým příjmům. Touto výjimkou je uhrazený úrok ze zápůjčky získané pro poskytnutí zápůjčky jiné osobě. Neuplatitelnosti výdajů v případě těchto příjmů odpovídá také fakt, že většina těchto příjmů tvoří samostatné základy daně.

Dalším z dílčích základů, které ve výsledku tvoří celkový základ daně z příjmů fyzických osob, je základ daně z příjmů z nájmu. I zde tento dílčí základ představují příjmy z nájmu snížené o výdaje vynaložené na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů. Pro poplatníka existují, podobně jako u příjmů ze samostatné činnosti, dvě možnosti, jak může tyto výdaje uplatňovat. Buď své výdaje může uplatňovat v prokázané výši nebo může uplatňovat paušální výdaje ve výši 30 % z příjmů, nejvýše do částky 600 000 Kč. Pokud poplatník uplatňuje výdaje v prokázané výši, pak je povinen tuto výši prokazovat vedením evidence příjmů a výdajů v časovém sledu a dalších evidencí,¹¹⁹ nebo vedením účetnictví, i když k tomu není podle účetních předpisů¹²⁰ povinen.

Posledním dílčím základem tvořícím základ daně z příjmů fyzických osob je základ daně z ostatních příjmů. Hlavním důležitým pravidlem, které se váže k těmto ostatním příjmům, resp. k výdajům na jejich dosažení, je to, že v případě, že jsou výdaje spojené s určitým druhem příjmu vyšší než tento příjem, k rozdílu se ve vztahu k ostatním druhům příjmu nepřihlíží. To znamená, že se výdaje uplatňují pro každé jednotlivé druhy příjmů odděleně a daňovou ztrátu z jednoho druhu příjmu nelze započíst na jiný druh příjmů. K určení dílčího základu daně z ostatních příjmů se tyto příjmy tedy snižují o výdaje, které jsou např. u příjmu z prodeje nemovitých věcí představovány zejména náklady na nabytí této prodávané nemovité věci. Tyto náklady jsou určeny oceněním nemovité věci – tím je kupní cena, v případě, že byla nemovitá věc nabyta koupí, nebo jím je cena podle zákona o oceňování, a to při nabytí nemovité věci

---

¹¹⁹ Evidence hmotného majetku, který lze odpisovat, evidence o tvorbě a použití rezervy na opravy hmotného majetku, pokud je vytvářena, evidence o pohledávkách a dlužích ve zdaňovacím období, ve kterém dochází k ukončení nájmu, a mzdové listy, pokud jsou vypláceny mzdy, viz § 9 odst. 6 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹²⁰ Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

dědictvím, bezúplatně či směnou, anebo jím může být také zůstatková cena, a to v případě, že byl tento nemovitý majetek odpisován v rámci dílčího základu daně z příjmů z nájmu. Dále se za uznatelné výdaje považují také prokazatelné výdaje vynaložené na technické zhodnocení, opravu a údržbu nemovité věci. U příjmů z příležitostných činností lze výdaje uplatnit také v paušální výši 80 % příjmů. U některých druhů ostatních příjmů pak uplatnění výdajů na jejich dosažení ani nepřipadá v úvahu.

Za zmínku rozhodně stojí uvést prvek týkající se taktéž základu daně, a to institut daňové ztráty. Ta může nastat v případě, že uplatněné výdaje v rámci dílčích základů daně z příjmů ze samostatné činnosti a z nájmu přesáhnou příjmy, a daň se tak vypočte v záporných hodnotách. Tento přesah je ještě možné započíst na ostatní dílčí základy daně, s výjimkou dílčího základu daně z příjmů ze závislé činnosti. Pokud i po tomto započtení zůstává vypočtená daň záporná, jedná se o onu daňovou ztrátu a tu lze odečíst od základu daně (opět s výjimkou dílčího základu daně z příjmů ze samostatné činnosti) nejdéle v pěti zdaňovacích obdobích následujících bezprostředně po období, za které byla daňová ztráta vyměřena.¹²¹

3.3.1 Samostatný základ daně

Dalo by se říct, že samostatné základy daně tvoří příjmy, které jsou vypláceny nebo připisovány jednotlivě a zdaňují se odděleně. Tyto základy, až na výjimky, nemohou být snižovány o výdaje na dosažení, zajištění a udržení těchto příjmů, proto jsou určeny zejména pro takové druhy příjmů, pro které jsou uznané výdaje nevýznamné. Smyslem zdaňování příjmů prostřednictvím samostatných základů daně je zrychlení výběru daně a snížení administrativní zátěže.

Daňový subjekt, který příjem vyplácí, se v tomto případě stává plátcem daně a samotné sražení daně spočívá v tom, že vyplácející subjekt před výplatou příjmu srazí daň podle zvláštní sazby daně podle § 36 ZDP a odvede ji. Zvláštní sazba daně je v mnoha případech totožná s běžnou sazbou daně a je tedy 15%, avšak v některých případech může být také ve výši 35 % (mimo jiné pokud příjem plyne daňovým nerezidentům) nebo 5 % (u finančního leasingu). Zároveň plátce přebírá odpovědnost za to, že daň bude z příjmu řádně sražena a odvedena. Takto sražená a odvedená srážková daň se zpravidla považuje za konečné splnění daňové povinnosti, a proto se tyto samostatné základy daně nezahrnují do celkového základu daně za zdaňovací období.

---

¹²¹ § 34 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

U příjmů ze závislé činnosti se za samostatný základ daně považují příjmy od plátce daně, u kterého zaměstnanec neučinil prohlášení poplatníka daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti (dále také „prohlášení k dani“) a jedná se o příjmy plynoucí od tuzemského zaměstnavatele nebo od zahraničního plátce, které ve svém úhrnu nepřekročí v kalendářním měsíci částku 10 000 Kč.

V případě příjmů ze samostatné činnosti představují samostatný základ daně příjmy autorů za příspěvky do sdělovacích prostředků (novin, časopisu, rozhlasu či televize), pokud tyto příjmy od jednoho subjektu v průběhu jednoho kalendářního měsíce nepřesáhnou částku 10 000 Kč. Tyto příjmy jsou tedy zdaněny srážkovou daní podle zvláštní sazby daně ve výši 15 %.

U příjmů z kapitálového majetku je nasnadě, aby tvořily samostatné základy daně a byly zdaňovány zvláštní sazbou daně, kterou srazí osoba, která příjem vyplácí, jelikož tyto příjmy často vyplácí určité finanční instituce a dojde tak k omezení administrativní náročnosti pro poplatníky a zároveň k omezení možnosti daňových úniků. Příjmy z kapitálového majetku, tvořící samostatné základy daně, je možné rozdělit na dvě skupiny, a to na úroky a dividendy.¹²² U obou těchto skupin však existují určité výjimky, kdy příjem z kapitálového majetku tvoří dílčí základ daně.

U příjmů z nájmu tvoří samostatný základ daně příjmy plynoucí poplatníkům, kteří jsou daňovými nerezidenty. U ostatních příjmů tvoří samostatný základ daně několik druhů příjmů, které není vhodné z důvodu přílišné podrobnosti v rámci této diplomové práce uvádět.¹²³

3.3.2 Odpočty od základu daně

Základ daně tedy tvoří jednotlivé dílčí základy. Takto stanovený základ je následně možné snížit o některé odpočty od základu daně, které jsou v české právní úpravě zdanění příjmů fyzických osob představovány tzv. nezdanitelnou částí základu daně, která je upravena v § 15 ZDP, a tzv. položkami odečitatelnými od základu daně, které jsou upraveny společně pro fyzické i právnické osoby v § 34 ZDP. Prostřednictvím stanovení těchto odpočtů lze politicky naplňovat stimulační a redistribuční funkci daně.¹²⁴ Oba tyto typy odpočtů od základu daně jsou závislé na přesně prokázaném výdaji, jejich výše tedy není paušální, avšak jejich výše může být limitována.

---

¹²² VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 229.

¹²³ Viz § 10 odst. 4 a 8 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹²⁴ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 299.

Nezdanitelná část základu daně představuje odpočet, který mohou uplatňovat pouze poplatníci, kteří jsou fyzickými osobami. Od základu daně je možné odečíst poskytnutá bezúplatná plnění, poskytnutá na veřejně prospěšné účely, pokud úhrnná hodnota darů ve zdaňovacím období přesáhne 2 % ze základu daně nebo činí alespoň 1 000 Kč. Celkově lze za tuto položku odečíst maximálně 15 % ze základu daně. Další nezdanitelnou částí základu daně jsou zaplacené úroky z úvěrů (úvěru stavebního spoření či hypotečního úvěru) na bytové potřeby (výstavbu, koupi, změnu či údržbu bytu, bytového nebo rodinného domu, resp. koupi pozemku k výstavbě). Maximální úhrnná výše tohoto odpočtu je 300 000 Kč za zdaňovací období. Nezdanitelnou část základu daně představují i zaplacené příspěvky na penzijní připojištění, penzijní pojištění a doplňkové penzijní spoření. Limit částky, kterou lze takto odečíst, je stanoven na 24 000 Kč za zdaňovací období, nehledě na to, do které skupiny penzijních produktů příspěvky míří. Další položkou, která představuje nezdanitelnou část základu daně, je zaplacené pojistné na životní pojištění. Maximální částka odpočtu je v tomto případě taktéž 24 000 Kč za zdaňovací období. Předposlední položkou, patřící mezi nezdanitelné části základu daně, jsou zaplacené členské příspěvky člena odborové organizace. Zde je horní hranice odpočtu stanovena na 1,5 % příjmů ze závislé činnosti, maximálně však 3 000 Kč za zdaňovací období. Posledním odpočtem ve formě nezdanitelné části základu daně jsou úhrady za zkoušky ověřující výsledky dalšího vzdělávání, pokud nebyly hrazeny zaměstnavatelem ani nebyly uplatněny jako výdaj poplatníkem s příjmy ze samostatné činnosti. Prakticky se v tomto případě jedná o výdaj na dosažení, zajištění a udržení příjmů, a to i v případě příjmů ze závislé činnosti, kde není uplatňování výdajů stanoveno. Limity jsou zde stanoveny na 10 000 Kč za zdaňovací období, v případě, že má poplatník zdravotní postižení, limit se zvyšuje na 13 000 Kč, resp. 15 000 Kč v případě těžšího zdravotního postižení.

Druhou skupinou odpočtů od základu daně jsou položky odečitatelné od základu daně, které mohou uplatňovat jak fyzické, tak právnické osoby. Položkou odečitatelnou od základu daně je v první řadě daňová ztráta, která byla popsána výše. Stojí však za to zdůraznit, že daňovou ztrátu lze uplatnit jako nestandardní odpočet nikoli od celkového základu daně, ale pouze od souhrnu dílčích základů daně s výjimkou dílčího základu daně z příjmů ze závislé činnosti. Tento odpočet je převoditelný v pěti po sobě následujících zdaňovacích obdobích po tom, ve kterém daňová ztráta vznikla, pokud jej není možné uplatnit v tomto zdaňovacím období. Dalšími položkami odečitatelnými od základu daně jsou výdaje na výzkum a vývoj a na odborné vzdělávání – na pořízení majetku sloužícího k odbornému vzdělávání a na žáka či studenta v rámci odborného vzdělávání. Tyto odpočty jsou převoditelné do následujících tří let po období, kdy vznikly.

3.4 Sazba daně z příjmů fyzických osob

Sazbou daně se rozumí určité měřítko, pomocí něhož se z daňového základu zaokrouhleného na celá sta Kč dolů určí výše daně. Tímto měřítkem je 15% sazba. V České republice je využívána sazba daně poměrná, lineární a jednotná, tyto pojmy byly vysvětleny v první kapitole této diplomové práce. Sazba daně z příjmů fyzických osob je upravena v § 16 ZDP.

3.4.1 Solidární zvýšení daně

Za institutem solidárního zvýšení daně z příjmů fyzických osob (jedná se o zvýšení daně, ne daňové sazby) stojí jistá snaha eliminovat vliv zvýšení základu daně z příjmů ze závislé činnosti o sociální pojistné hrazené zaměstnavatelem (o tomto základu se hovoří jako o superhrubé mzdě). Toto zvýšení má z důvodu existence maximálních vyměřovacích základů pojistného na sociální zabezpečení za následek degresi skutečné sazby daně z příjmů u vysokopříjmových skupin obyvatel, a právě tuto degresi má solidární zvýšení daně vyrovnat.¹²⁵ Toto solidární zvýšení daně je konstruováno poměrně komplikovaně.

Solidární zvýšení daně tedy podle § 16a ZDP činí 7 % z kladného rozdílu mezi součtem příjmů zahrnovaných do dílčích základů daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti a ze samostatné činnosti a 48násobkem průměrné mzdy stanovené podle zákona upravujícího pojistné na sociální zabezpečení.¹²⁶

Průměrnou mzdou se rozumí částka, která se vypočte jako součin všeobecného vyměřovacího základu za kalendářní rok (v tomto případě 2017), který o 2 roky předchází kalendářnímu roku, pro který se průměrná mzda zjišťuje (v tomto případě 2019), a přepočítacího koeficientu pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu.¹²⁷ Výše všeobecného vyměřovacího základu za rok 2017 činí 30 156 Kč a přepočítací koeficient pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu činí 1,0843.¹²⁸ Z toho vyplývá, že průměrná mzda pro rok 2019 má hodnotu 32 699 Kč (při zaokrouhlení na celé koruny nahoru).

---

¹²⁵ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 323-324.

¹²⁶ Srov. § 15a zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

¹²⁷ § 23b odst. 4 zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

¹²⁸ § 1 nařízení vlády č. 213/2018 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2017, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2017, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2019 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2019 a o zvýšení důchodů v roce 2019.

Pro rok 2019 to tedy v praxi znamená, že pokud u daného poplatníka překročí součet dílčího základů z příjmů ze závislé činnosti (bez navýšení o sociální pojistné hrazené zaměstnavatelem) a dílčího základu z příjmů ze samostatné činnosti za zdaňovací období částku 1 569 552 Kč, uplatní se z částky, o kterou tento součet tuto hranici překročil, solidární zvýšení daně ve výši 7 % z této částky.

3.4.2 Slevy na dani

Slevy na dani by se daly popsat jako určité odpočty od výsledné daně, která je vypočítána aplikací daňové sazby na základ daně. Slevy na dani, které je možno uplatnit, jsou upraveny v § 35 a násl. ZDP. Tyto slevy by se daly rozdělit na slevy plnící zejména sociální funkci daně a na slevy převážně pro poplatníky s příjmy ze samostatné činnosti.

Hlavní slevou, která spadá do první skupiny sociálních slev, je základní sleva na poplatníka. Nárok na tuto slevu má každý poplatník, není potřeba splnit žádné podmínky. Její výše činí 24 480 Kč za zdaňovací období a poplatník má vždy nárok na celou tuto slevu za dané zdaňovací období. U všech ostatních slev, které se vážou na určité podmínky, může vždy dojít k situaci, že daná podmínka je splněna pouze po určité část zdaňovacího období. V takovém případě se započítá vždy jedna dvanáctina slevy za každý měsíc, ve kterém byly podmínky pro její uplatnění splněny k prvnímu dni daného měsíce.

Mezi tyto další slevy na dani patří sleva na manželku či manžela taktéž ve výši 24 480 Kč, pokud se jedná o osobu žijící v poplatníkem ve společné domácnosti, která nemá vlastní příjem přesahující za zdaňovací období 68 000 Kč. Je-li tomuto manželovi přiznán nárok na průkaz ZTP/P, zvyšuje se částka na dvojnásobek.

Další ze sociálních slev je základní sleva na invaliditu ve výši 2 520 Kč v případě, že je poplatníkovi přiznán invalidní důchod prvního nebo druhého stupně, a ve výši 5 040 Kč v případě, že je poplatníkovi přiznán invalidní důchod třetího stupně. Blízkou další slevou je sleva na držitele průkazu ZTP/P ve výši 16 140 Kč za zdaňovací období.

Nelze opomenout slevu na studenta ve výši 4 020 Kč za zdaňovací období, na kterou má nárok poplatník, který se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem nebo výcvikem, a to do dovršení věku 26 let, resp. 28 let, pokud studuje prezenčně v doktorském studijním programu.

Další významnou slevou na dani, která plní sociální funkci, je sleva formou daňového zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem ve společné domácnosti (dítě vlastní, osvojené, v péči nahrazující péči rodičů, případně i vnuk/vnučka, pokud je toto dítě nezletilé nebo za splnění určitých podmínek zletilé do dovršení věku 26 let). Výše této slevy je 15 204 Kč

za zdaňovací období na jedno dítě, 19 404 Kč za zdaňovací období na druhé dítě a 24 204 Kč za zdaňovací období na třetí a každé další dítě. V případě, že se jedná o dítě, které je držitelem průkazu ZTP/P, je částka tohoto daňového zvýhodnění dvojnásobná. Toto daňové zvýhodnění má mezi slevami na daní zvláštní postavení. Stejně jako ostatní slevy se primárně uplatňuje na vypočtenou daňovou povinnost za dané zdaňovací období, avšak v případě, že je nárok poplatníka na daňové zvýhodnění vyšší než daňová povinnost za dané zdaňovací období (což v případě rodin s několika dětmi nemusí být problém), má poplatník nárok na uplatnění tzv. daňového bonusu, pokud jeho výše činí alespoň 100 Kč. Maximální výše takto uplatněného daňového bonusu je pak stanovena na částku 60 300 Kč za rok. Tento daňový bonus je následně poplatníku správcem daně vyplacen. U tohoto daňového zvýhodnění lze pozorovat jasnou snahu zákonodárce stimulovat reprodukční funkci rodiny.

Poslední slevou z této kategorie slev na dani plnících sociální funkci je sleva za umístění dítěte. Pro tuto slevu je užíván název školkovně¹²⁹ a jedná se o jedinou slevu na dani, která se uplatňuje ve výši poplatníkem prokazatelně vynaložených výdajů. Jedná se tedy o výdaje za umístění vyživovaného dítěte, které žije s poplatníkem ve společné domácnosti, v předškolním zařízení. Tuto slevu lze uplatnit maximálně do výše minimální mzdy, tedy pro rok 2019 do výše 13 350 Kč¹³⁰ za zdaňovací období.

Ze skupiny slev na dani převážně pro poplatníky s příjmy ze samostatné činnosti je potřeba zmínit relativně novou slevu, a to slevu na elektronickou evidenci tržeb. Jedná se v podstatě o jednorázovou slevu, kterou lze uplatnit pouze jednou, a to ve zdaňovacím období, ve kterém poplatník poprvé zaevidoval tržbu, kterou má podle zákona o evidenci tržeb¹³¹ povinnost evidovat. Výše této slevy na dani je 5 000 Kč a lze ji uplatnit pouze na dílčí základ daně z příjmů ze samostatné činnosti.

Další slevou z této skupiny, která stojí za zmínku, je sleva na zaměstnance se zdravotním postižením. Jedná se o částku ve výši 18 000 Kč za zdaňovací období a každého zaměstnance se zdravotním postižením, resp. částku ve výši 60 000 Kč za zdaňovací období za každého zaměstnance s těžším zdravotním postižením.

Na závěr ke slevám na dani ve vazbě na sazbu daně je vhodné uvést následující poznámku. Ačkoliv je sazba daně lineární ve výši 15 %, tak tzv. efektivní sazba daně je progresivní čili se zvyšujícími se příjmy roste také míra zdanění. Toto je způsobeno právě

---

¹²⁹ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 329.

¹³⁰ § 2 nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí, ve znění nařízení vlády č. 273/2018 Sb. ze dne 20. listopadu 2018.

¹³¹ Zákon č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb.

uplatňováním slev na dani, které mají pro každého poplatníka stejnou výši, nehledě na výši jeho příjmů. Např. v případě poplatníka s příjmy ze závislé činnosti, který uplatňuje pouze základní slevu na poplatníka, pak má v případě hrubého příjmu ve výši 16 000 Kč efektivní sazba daně hodnotu 7,22 % z hrubé mzdy. V případě hrubého příjmu ve výši 28 000 Kč má efektivní sazba daně hodnotu již 12,75 % z hrubé mzdy a v případě hrubého příjmu ve výši 40 000 Kč má efektivní sazba daně hodnotu 14,93 % z hrubé mzdy.¹³² Z tohoto příkladu je jasně patrné, jak je vlivem daňových slev zdanění v České republice v podstatě progresivním, nikoliv lineárním, jak se může při pohledu na sazbu daně na první pohled zdát.

3.5 Splatnost daně z příjmů fyzických osob

Splatnost daně také patří mezi konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob. V rámci této podkapitoly budou popsány určité aspekty týkající se spíše procesní stránky zdanění příjmů fyzických osob.

Po uplynutí zdaňovacího období existuje pro poplatníky povinnost podat daňové přiznání. Daňové přiznání upravují § 38g a násl. ZDP a § 136 DŘ. „*Daňové přiznání je povinen podat každý, jehož roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob, přesáhly 15 000 Kč, pokud se nejedná o příjmy od daně osvobozené nebo o příjmy, z nichž je daň vybírána srážkou podle zvláštní sazby daně. Daňové přiznání je povinen podat i ten, jehož roční příjmy, které jsou předmětem daně z příjmů fyzických osob, nepřesáhly 15 000 Kč, ale vykazuje daňovou ztrátu.*“¹³³ Výjimku z povinnosti podat daňové přiznání upravuje ZDP pro poplatníky, kteří mají příjmy ze závislé činnosti pouze od jednoho plátce daně (nebo od více plátců, ale návazně za sebou, nikdy zároveň) a poplatníci u těchto plátců učinili prohlášení k dani a nemají jiné příjmy ze samostatné činnosti, z kapitálového majetku, z nájmu či ostatní příjmy vyšší než 6 000 Kč. Zároveň se na ně nesmí vztahovat solidární zvýšení daně.

V daňovém přiznání se uvádějí všechny příjmy, které jsou předmětem daně, kromě příjmů od daně osvobozených a příjmů představujících samostatné základy daně. Následně si poplatník v daňovém přiznání sám vypočte výši daně, a to na základě uvedených údajů, kterými kromě příjmů jsou všechny odpočty od základu daně, slevy na dani, daňová zvýhodnění apod.

Toto daňové přiznání jsou poplatníci povinni podat a daň také zaplatit správci daně ve lhůtě tří měsíců po uplynutí zdaňovacího období, tedy nejčastěji do 1. dubna následujícího roku.

---

¹³² Máme sice rovnou 15% daň, ale s vyšší mzdou zaplatíme státu na procentech víc. In: *Finance.cz* [online]. [cit. 2019-11-24]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/518035-zdaneni-u-prumerne-mzdy-je-porad-vyssi/>.

¹³³ § 38g odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

V případě, že pro poplatníka daňové priznání vypracovává daňový poradce, pak se lhůta prodlužuje na šest měsíců, tedy do 1. července následujícího roku.

V případě příjmů ze závislé činnosti se k hrazení daně využívá formát záloh na daň. To znamená, že zálohy na daň z příjmů fyzických osob za své zaměstnance odvádí zaměstnavatel jako plátcé daně. Ten má povinnost zálohy na daň vypočítat, srazit a odvést správci daně. Výše takové zálohy se stanoví ze základu pro výpočet zálohy, ten je představován úhrnem příjmů ze závislé činnosti, které jsou sníženy o částky, které jsou od daně osvobozeny, a zvýšený o povinné pojistné. Záloha pak za kalendářní měsíc činí 15 % ze základu pro výpočet zálohy. Avšak ještě před odvedením správci daně ji plátcé daně sníží o některé slevy na dani za předpokladu, že u tohoto plátce má poplatník podepsáno prohlášení k dani.

Následně, pokud tento poplatník pobíral mzdu pouze u jednoho plátce, případně u více plátců postupně, a podepsal u těchto plátců prohlášení (čili není povinen podávat daňové priznání), požádá u posledního plátce daně o provedení ročního zúčtování záloh. Žádost o provedení ročního zúčtování záloh může poplatník podat do 15. února roku následujícího po uplynutí zdaňovacího období. Při tomto zúčtování může poplatník požadovat uplatnění odpočtů a některých slev na dani, které nebylo možné uplatnit při stanovování záloh (které nebylo tedy možné uvést do prohlášení k dani) nebo o jejich uplatnění poplatník nepožádal. Následně může být výsledkem ročního zúčtování záloh přeplatek daně, který je poplatníku automaticky vyplacen zaměstnavatelem, anebo nedoplatek, ten se však na poplatníkovi nevymáhá, jelikož zálohy na daň se zpětně považují za konečnou výši daňové povinnosti.

Tento způsob výběru daně zálohami prostřednictvím zaměstnavatele skýtá mnohé výhody. V prvé řadě značně snižuje administrativní nároky kladené na poplatníka s příjmy ze závislé činnosti. Zároveň jsou tímto mechanismem zajištěny pravidelné příjmy pro státní rozpočet.

Závěrem nelze opomenout institut týkající se příjmů ze samostatné činnosti, upravený § 7a ZDP, který za splnění určitých podmínek umožňuje stanovení daně paušální částkou. Smyslem tohoto institutu je zjednodušení a usnadnění stanovení daně pro poplatníky, kteří podnikají v menším rozsahu. Mezi podmínky, které musí poplatník splnit, aby mu mohla být daň stanovena paušální částkou, patří určený druh příjmů. Těmito příjmy, kromě příjmů ze závislé činnosti, příjmů osvobozených od daně a příjmů tvořících samostatný základ daně, musí být pouze příjmy z podnikání (zemědělské výroby, lesního a vodního hospodářství, živnosti nebo jiného podnikání). Za příjem z podnikání se zde považuje také příjem v podobě úroku z vkladu na účtu, který je určen k podnikání, jelikož pokud by tomu tak nebylo, tento příjem by spadl pod příjmy z kapitálového majetku a poplatník by tak již neměl nárok na stanovení

paušální daně. Další podmínky jsou, že tento poplatník nesmí být společníkem společnosti, nesmí provozovat podnikatelskou činnost se spolupracujícími osobami (s výjimkou spolupracujícího manžela) a roční výše jeho příjmů z podnikání ve 3 bezprostředně předcházejících zdaňovacích obdobích nesmí přesáhnout 5 000 000 Kč.

Poplatník musí žádost o stanovení daně paušální částkou podat nejpozději do 31. ledna běžného zdaňovacího období. Správce daně tuto daň následně stanoví na základě ústního jednání, kdy poplatník uvede předpokládané příjmy a předpokládané výdaje – ty musí být minimálně ve výši paušálních výdajů.¹³⁴ Takto stanovená daň je splatná nejpozději 15. prosince běžného zdaňovacího období, přičemž zdaňovacím obdobím je kalendářní rok.

---

¹³⁴ § 7 odst. 7 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

4 Vybrané aspekty zdanění příjmů fyzických osob v České republice

V této závěrečné kapitole budou rozebrány některé aspekty zdanění příjmů fyzických osob v České republice a momentální (či dlouhodobé) snahy o reformu právní úpravy tohoto zdanění. Daně z příjmů fyzických osob by měly podle plánovaného rozpočtu na rok 2019 obstat 11,3 % z celkových příjmů státního rozpočtu, což představuje třetí největší příjem státního rozpočtu po platbách pojistného na sociální zabezpečení a příjmech z daně z přidané hodnoty (dokonce větší příjem než ten ze spotřebních daní).¹³⁵ Jedná se tak o významnou položku a zájem státu na řádném výběru této daně je nepochybný.

4.1 Zdanění z pohledu daňového poplatníka

Podle Vančurové¹³⁶ jsou na důchodovou daň kladeny určité požadavky a pokud jsou tyto požadavky splněny, lze tuto daň označit za dobrou. Podlé této autorky by tedy dobrá důchodová daň měla mít následující parametry: měla by zajišťovat dostatečný a stabilní daňový výnos, měla by být právně perfektní, srozumitelná, flexibilní, jednoduchá, efektivní, spravedlivá, neutrální, transparentní, měla by být schopná minimalizovat daňové úniky a vyhýbání se zdanění a měla by správně ovlivňovat chování ekonomických subjektů.

Z pohledu daňového poplatníka při současné právní úpravě zdanění příjmů fyzických osob jistě vyvstává otázka nad tím, do jaké míry jsou splněny zejména požadavky srozumitelnosti a jednoduchosti důchodové daně. Jak již bylo naznačeno v úvodu, pro samotného poplatníka bez jakéhokoliv právního či ekonomického vzdělání je samotný zákon o daních z příjmů téměř nečitelný a krajně nesrozumitelný, podobně jako celý nepřehledný daňový systém. Toto je způsobeno zejména kolizí požadavku srozumitelnosti s jiným požadavkem, a to požadavkem na právní perfektnost. Totiž, je velice obtížné upravit znění samotného zákona tak, aby byl zároveň srozumitelným pro laiky a právně perfektním, o to více v oblasti daní. Právní perfektnost je pro správné fungování zdanění nezbytná a je tomu tak bohužel právě na úkor srozumitelnosti a jednoduchosti daňových předpisů.

Dalším problémem zdanění příjmů je bezpochyby vysoká administrativní zátěž. Jak již bylo zmíněno v úvodu, činnost související s plněním daňových povinností trvala v roce 2017 v České republice poplatníkovi průměrně 230 hodin za rok, zatímco průměr EU a Evropského

---

¹³⁵ Státní rozpočet v kostce – 2019. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2019-34784>.

¹³⁶ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 28 a násl.

sdužení volného obchodu byl v tomto roce pouze 161 hodin.¹³⁷ Např. živnostníkům a podnikatelům s příjmy do 1 000 000 Kč ročně by v tomto ohledu jednoznačně mohla pomoci nová paušální daň,¹³⁸ která by jim umožnila vyřídit veškeré odvodové povinnosti vůči státu jedinou platbou namísto tří různých odvodů (na daň z příjmů, na sociální pojistné a na veřejné zdravotní pojištění). Výše tohoto jediného měsíčního odvodu by se mohla pohybovat okolo 5 500 Kč měsíčně. Toto řešení pro živnostníky pomocí paušální daně je však stále ve fázi projednávání na úrovni vlády, ale lze konstatovat, že je to jednoznačně krok správným směrem – dojde nejen ke snížení administrativní zátěže pro poplatníky, ale také ke snížení nákladů na výběr daně ze strany státu, jelikož v podstatě pozbydou významu daňové kontroly subjektů využívajících této paušální daně.

4.2 Zdanění pracujících starobních důchodců

Podle výše zmíněných parametrů, které by měla dobrá důchodová daň splňovat, by tato daň měla být také spravedlivá. V této souvislosti stojí za zmínku vývoj právní úpravy zdaňování starobních důchodců, která v minulých letech prošla dalo by se říci zajímavým vývojem, do kterého také několikrát zasáhl ÚS. Jak bylo uvedeno v bodu 3.2.5, v současné době platí, že se příjem ze starobního důchodu spadá do dílčího základu daně tvořeného ostatními příjmy podle § 10 ZDP.¹³⁹ Zároveň je tento příjem podle § 4 ZDP od daně osvobozen, avšak protože se jedná o příjem ve formě pravidelně vypláceného důchodu nebo penze, tak je od daně osvobozena nejvýše částka ve výši 36násobku minimální mzdy, která je platná k 1. lednu kalendářního roku.¹⁴⁰ Pro rok 2019 se jedná o částku 480 600 Kč za zdaňovací období, v přepočtu na kalendářní měsíc je to částka 40 050 Kč. Částka v souhrnu za zdaňovací období převyšující toto osvobození pak musí být do základu daně zahrnuta a podléhá tak dani z příjmů.

Pro pochopení vývoje změn právní úpravy zdaňování důchodců v posledních letech je potřeba vrátit se do roku 2010, ve kterém bylo toto zdaňování nastaveno v podstatě totožně s dnešní situací. Příjem v podobě starobního důchodu byl podle § 4 odst. 1 písm. h) ZDP osvobozen od daně, pokud šlo o pravidelně vyplácené důchody nebo penze, byla od daně osvobozena nejvýše částka ve výši 36násobku minimální mzdy, a to v úhrnu za zdaňovací

---

¹³⁷ Daň v ČR pohledem NKÚ: složitý systém, administrativní náročnost a nákladná správa. In *Nku.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/dane-v-cr-pohledem-nku:-slozity-system--administrativni-narocnost-a-nakladna-sprava-id10645/>.

¹³⁸ Do milionu bez papírování. Paušální daň usnadní živnostníkům život. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/do-milionu-bez-papirovani-pausalni-danu-36301>.

¹³⁹ § 10 odst. 1 písm. e) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹⁴⁰ § 4 odst. 1 písm. h) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

období. Vše, co tuto částku převyšovalo, spadalo do ostatních příjmů dle § 10 odst. 1 písm. e) ZDP, stejně jako dnes. Dále pak měli starobní důchodci nárok na snížení daně o částku ve výši 24 840 Kč, a to dle § 35ba odst. 1 písm. a) ZDP, opět stejně jako dnes, akorát s tím rozdílem, že se dnes toto snížení daně nazývá základní slevou na dani na poplatníka. Jako malou poznámku stojí za to uvést, že § 4 odst. 3 ZDP v tomto roce upravoval výjimku z osvobození příjmů z provozu malých vodních elektráren a jiných podobných zařízení na výrobu elektřiny či tepla.

Od 1.1.2011 však nastaly v právní úpravě zdanění starobních důchodců vcelku zásadní změny, konkrétně se tyto změny týkaly poplatníků, kteří měli kromě příjmů ze starobního důchodu ještě další příjmy, ať už ze závislé činnosti, z podnikání nebo jiné samostatné činnosti anebo z pronájmu. V rámci úsporných opatření státního rozpočtu došlo k novelizaci ZDP¹⁴¹ a bylo zcela změněno znění výše zmíněného § 4 odst. 3 ZDP, který po této novelizaci zněl následovně: „*Osvobození pravidelně vyplácených důchodů a penzí uvedených v odstavci 1 písm. h) se nepoužije v případě, kdy součet příjmů podle § 6 a dílčích základů daně podle § 7 a 9 u poplatníka přesáhne ve zdaňovacím období částku 840 000 Kč. Do příjmů podle § 6 se pro účely tohoto ustanovení nezahrnují příjmy od daně osvobozené, ani příjmy, z nichž je daň vybírána srážkou podle zvláštní sazby daně.*“ Z toho vyplývá, že pokud měli starobní důchodci příjmy pouze v podobě dávek starobního důchodu, nic se pro ně nezměnilo – nadále platilo, že tyto příjmy do výše 36násobku minimální mzdy jsou od daně osvobozeny. Pokud se však jednalo o poplatníky, kteří měli i jiné příjmy, uvedené v tomto novelizovaném znění § 4 odst. 3 ZDP, a tyto příjmy v součtu za zdaňovací období přesáhly částku 840 000 Kč, tak nejen že tyto jiné příjmy podléhaly dani, ale také příjmy v podobě dávek starobního důchodu podléhaly v plné výši zdanění a neuplatnilo se na ně osvobození od daně.

Pro rok 2012 nedošlo k žádným zásadním změnám, avšak pro rok 2013 byl ZDP opět v rámci úsporných opatření novelizován¹⁴² a starobní důchodce čekala další podstatná změna. Ta měla následující podobu: „*V § 35ba odst. 1 se na konci textu písmene a) doplňují slova „ ; daň se nesnižuje u poplatníka, který k 1. lednu zdaňovacího období pobírá starobní důchod z důchodového pojištění nebo ze zahraničního povinného pojištění stejného druhu*“.“ Takto fakticky přišli pracující důchodci o možnost využití slevy na dani na poplatníka, a tedy konkrétně o částku až 24 840 Kč ročně. K tomu zůstával nadále v platnosti § 4 odst. 3 ZDP,

---

¹⁴¹ Zákonem č. 346/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; podstatné je zde ustanovení čl. I bod 10.

¹⁴² Zákonem č. 500/2012 Sb., o změně daňových, pojistných a dalších zákonů v souvislosti se snižováním schodků veřejných rozpočtů; podstatné je zde ustanovení čl. I bod 5.

kteřý vylučoval osvobození příjmů v podobě dávek starobního důchodu od daně u těch poplatníků, kteří měli jiné příjmy vyšší než 840 000 Kč ročně. Je zjevné, že při tomto nastavení zdanění byli pracující starobní důchodci postaveni do značně nevýhodné pozice a snahu vlády o naplnění státního rozpočtu právě na úkor starobních důchodců lze označit přinejmenším za zvláštní.

Ještě v roce 2013 však došlo k politické krizi středopravicové vlády Petra Nečase, načež byla rozpuštěna Poslanecká sněmovna a na řadu přišly předčasné volby. Ještě před konáním těchto voleb došlo k přijetí zákonného opatření Senátu,¹⁴³ které stanovilo, že „*Pro zdaňovací období let 2013 až 2015 se nepoužije ustanovení § 4 odst. 3 zákona č. 586/1992 Sb. v účinném znění.*“. Takto byla starobním důchodcům v podstatě kompenzována nemožnost uplatnění slevy na dani na poplatníka, avšak tedy pouze těm, kteří měli i jiné příjmy než pouze dávky starobního důchodu, a to ještě v částce nad 840 000 Kč ročně.

Ustanovení § 35ba odst. 1 písm. a) ZDP, které od roku 2013 tedy neumožňovalo pracujícím starobním důchodcům uplatnit slevu na dani na poplatníka, však čekal v roce 2014 vcelku předvídatelný osud. Na návrh skupiny senátorů byla inkriminovaná část tohoto ustanovení zrušena rozhodnutím ÚS,¹⁴⁴ který shledal rozpor předmětné právní úpravy se zásadou akcesorické rovnosti, jelikož takto byla založena nerovnost uvnitř skupiny pracujících starobních důchodců tím, že kritérium přiznání či nepřiznání slevy na dani bylo vázáno na jediný den v roce, a to 1. ledna. To znamená, že pokud poplatník pobíral dávky starobního důchodu 11 měsíců v roce vyjma ledna, měl na uplatnění této slevy na dani nárok a byl tak značně zvýhodněn oproti poplatníku, který je pobíral také v lednu. Zároveň ÚS shledal předmětnou právní úpravu v rozporu se zásadou akcesorické rovnosti, kdy byla založena nerovnost mezi skupinou pracujících starobních důchodců a všemi ostatními poplatníky, jelikož pro obě tyto skupiny nebyla zaručena ve shodném nebo srovnatelném rozsahu určitá minimální částka příjmu, „*u které se s ohledem na její potřebnost k zajištění důstojného života nepředpokládá její zdanění.*“. Z těchto důvodů byla tedy ke dni 4.8.2014 tato část ustanovení zrušena a pracujícím starobním důchodcům byla opět přiznána možnost uplatnit slevu na dani ve výši 24 840 Kč ročně, tuto slevu mohli uplatnit již za rok 2014 a následně i zpětně za rok 2013 na základě dalšího nálezu ÚS¹⁴⁵ v jiné, ale související věci. Zároveň byla stále „pozastavena“ účinnost ustanovení § 4 odst. 3 ZDP, takže platilo osvobození příjmů v podobě

---

¹⁴³ Zákonné opatření Senátu č. 344/2013 Sb., o změně daňových zákonů v souvislosti s rekodifikací soukromého práva a o změně některých zákonů; podstatné je zde ustanovení čl. II bod 8.

¹⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 2014, sp. zn. Pl. ÚS 31/13.

¹⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. září 2014, sp. zn. I. ÚS 2340/13.

dávek starobního důchodu od daně do limitu 36násobku minimální mzdy pro všechny starobní důchodce, včetně těch s jinými příjmy v jakékoliv výši. Podmínky zdanění této skupiny poplatníků tak v podstatě odpovídaly těm současným.

Od zdaňovacího období roku 2015 bylo v rámci novelizace ZDP¹⁴⁶ opět uvedeno v účinnosti ustanovení § 4 odst. 3 ZDP, a to z toho důvodu, že pracující důchodci již mohli uplatnit základní slevu na dani na poplatníka. Avšak stejný jako v předchozím odstavci uvedený osud čekal v roce 2016 také toto ustanovení. ÚS jej na základě návrhu skupiny senátorů svým náleženem ze dne 28. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 18/15, zrušil. Mezi hlavní body argumentace navrhovatelů patřil rozpor napadené právní úpravy se zásadou rovnosti a nediskriminace, zaručenou v čl. 1 LZPS, dále rozpor se základním právem na ochranu vlastnického práva dle čl. 11 LZPS a rozpor s čl. 26 LZPS, zaručujícím právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, resp. získávat prostředky pro své životní potřeby prací. Navrhovatelé také vytýkali zákonodárci nedostatečné odůvodnění záměru v důvodové zprávě, kde bylo argumentováno potřebou snížit schodek veřejných financí, jelikož takové zdůvodnění je příliš obecné a dalo by se použít ke zdůvodnění vlastně jakékoliv daňové povinnosti. Dalším z vytýkaných bodů bylo také nesplnění požadavku předvídatelnosti dopadů právní regulace, kdy náhlá změna právní úpravy spolu s krátkou legisvakancí lhůtou neumožnila poplatníkům přizpůsobit své počínání dopadům právní regulace, v této souvislosti byl také vytýkán skokový nárůst daňové zátěže až o 49 680 Kč v roce 2015, a to při překročení hranice 840 000 Kč o jednu jedinou korunu.

ÚS ve svém nálezu nejprve vymezuje obecná východiska ústavněprávního přezkumu daňových předpisů. Záležitost optimálního daňového zatížení podle ÚS patří mezi typicky politické otázky, „*tj. mezi takové otázky, jejichž řešení vyplývá ze společenského konsensu, preferencí, hodnot obyvatelstva, mentality obyvatelstva, tradicí atd.*“. Proto také ÚS nemůže posuzovat otázky optimálnosti daňového systému, to náleží moci zákonodárné. Nejedná se však o absolutní vyloučení daňových otázek z přezkumné pravomoci ÚS, pouze o zachování určité zdrženlivosti v zájmu zachování principu dělby moci. Otázky, které ÚS naopak může posuzovat, se týkají proporcionality a rovnosti daně. Konkrétně je na ÚS, aby posoudil, zda určitá daň nemá rdousící efekt (není extrémně disproporcionální, nemá konfiskační dopady) a neporušuje princip akcesorické a neakcesorické rovnosti.

Následně ÚS přezkoumal napadené zákonné ustanovení ze dvou pohledů – z pohledu intenzity zásahu do práva na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 a 5 LZPS) a z pohledu práva na

---

¹⁴⁶ Zákonem č. 267/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony; podstatné je zde ustanovení čl. II bod 2.

rovné zacházení (čl. 1 a čl. 3 odst. 1 LZPS). Z prvního pohledu ÚS uvádí, že navrhovateli vytýkané nedostatečné odůvodnění záměru je z pohledu legitimacy cíle sledovaného napadenou právní úpravou dostatečné, tedy že zájem na snížení schodku veřejných financí, zvýšení příjmů státního rozpočtu a zájem na solidaritě majetnějších s méně majetnými jsou legitimními cíli právní úpravy. „*Ústavní soud obecně jako legitimní cíl zásahu do majetkové sféry formou daňové povinnosti považuje „zájem na shromáždování finančních prostředků na zabezpečování různých typů veřejných statků“.*“¹⁴⁷ Co se týče samotné intenzity zásahu do práva na ochranu vlastnictví, zde ÚS konstatuje, že napadená právní úprava není extrémně disproportcionální, resp. nemá rdousící efekt, jelikož s ohledem na ekonomickou situaci ČR a vysoko nastavenou hranici příjmů, které zakládají zdanění důchodů, ve výši 840 000 Kč ročně (70 000 Kč měsíčně) takto postihnutému poplatníkovi zbydou finanční prostředky v dostatečné výši i po zdanění jeho důchodů.

Z druhého pohledu, týkajícího se práva na rovné zacházení, ÚS konstatuje, že ačkoliv „*rozlišující kritérium spočívající ve výši příjmu je v kontextu daňové legislativy kritériem zcela legitimním, z povahy věci nezbytným, morálně neutrálním a nijak a priori podezřelým*“, tak v tomto případě není míra odlišného zacházení úměrná míře odlišnosti subjektů. Konkrétně se v tomto případě dají vymezit dvě skupiny starobních důchodců s dalšími příjmy. První skupina s těmito příjmy do 840 000 Kč za rok a druhá skupina s těmito příjmy nad 840 000 Kč za rok, tuto skupinu lze nazvat jako „*vysokopříjmové důchodce*“. U první skupiny dochází ke zdanění pouze té části důchodů, která převyšuje 36násobek minimální mzdy za zdaňovací období, u druhé skupiny dochází ke zdanění celých důchodů. ÚS v tomto případě uvádí modelový příklad, kde figurují dva starobní důchodci, oba pobírající starobní důchod přesně ve výši 36násobku minimální mzdy, přičemž první z nich má jiné příjmy v celkové výši 840 000 Kč a druhý jen nepatrně vyšší, teoreticky i o jedinou korunu. I přes takto malichernou odchylku v příjmech by činil v roce 2016 rozdíl v daňové zátěži těchto dvou starobních důchodců částku přes 53 000 Kč. Podle ÚS tak dochází „*ke zcela extrémnímu nepoměru mezi odlišností v daňové zátěži v relaci k odlišnosti ve výši příjmů*“. Kromě tohoto skokového zvýšení zdanění je pak kritizován také fakt, že daňově není odlišně zatížena ta část příjmu, která je pro rozlišení skupin relevantní, nýbrž příjem zcela odlišný, který navíc může být u obou skupin stejný (tedy dávky starobního důchodu). Pro takto intenzivní odlišné zacházení obsažené v napadené právní úpravě tedy ÚS „*žádné věcné a racionální ospravedlnění neshledává*“ a tudíž tato právní úprava porušuje zákaz nerovného zacházení zaručený čl. 1 LZPS.

---

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08.

Dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů, tedy 29. srpnem 2016, došlo ke zrušení předmětného § 4 odst. 3 ZDP a tím pádem k odstranění nerovnosti, kterou toto ustanovení obsahovalo. Zároveň ÚS považuje „dané ustanovení za neaplikovatelné na zdaňovací období roku 2016 jako celek“. Od roku 2016 až do současnosti má pak právní úprava zdanění starobních důchodců v ohledu osvobození příjmů od daně a možnosti uplatnění slevy na dani stejnou podobu.

Celkově z tohoto naznačeného vývoje právní úpravy zdanění starobních důchodců mimo jiné vyplývá, že obecně právní úprava zdanění je ze své podstaty velice náchylná na často nesystémové změny, které bývají ovlivněné politickými silami. Hlavní snahou vládnoucích politických uskupení bývá primárně zajistit dostatečné příjmy pro státní rozpočet, aby mohlo dojít k realizaci alespoň některých z mnoha předvolebních slibů. A jelikož daně z příjmů představují významný příjem státního rozpočtu, bývá někdy tato snaha o naplnění státního rozpočtu realizována právě změnou právní úpravy zdanění. Díky nepřehlednosti a složitosti daňových předpisů je možné některé změny před poplatníky skrýt tak, aby na první pohled nevyvolávaly nevoli ze strany poplatníků, a i přesto zajistily vyšší příjmy státního rozpočtu. Jako dobrý příklad by mohlo sloužit zavedení tzv. superhrubé mzdy v roce 2008 (o tomto bude pojednáno v podkapitole 4.3), ale vhodným příkladem může být i výše popsáný vývoj zdanění příjmů starobních důchodců. V tomto případě je vše ještě umocněno faktem, že se tyto změny týkaly poměrně citlivé skupiny obyvatel, kterou bezpochyby starobní důchodci jsou.

4.3 Pluralita odvodů

V předchozí podkapitole byla jako jeden z problémů současné právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob zmíněna vysoká administrativní zátěž. S tímto úzce souvisí problematika všech odvodů, které jsou poplatníci povinni odvádět. Doposud platí, že osoba je povinna samostatně odvádět platby na daň z příjmů, a to finančnímu úřadu, na pojistné na sociální zabezpečení, a to správě sociálního zabezpečení, a na pojistné veřejného zdravotního pojištění, a to zdravotní pojišťovně.

Jedná se o stav pro poplatníka administrativně značně nevýhodný, a tak již v minulosti existovaly snahy o jeho nápravu. Prozatím nejvýznamnějším projektem v této oblasti by se dal nazvat projekt JIM – jednotného inkasního místa. Záměrem bylo vytvoření speciální soustavy orgánů státní správy, která by měla na starost výběr všech daní, cel a sociálního a zdravotního pojištění. Všechny odvody tak měly probíhat na jediný účet, zároveň by veškerá registrace spojená s odvody probíhala pouze u těchto specializovaných orgánů státní správy a tyto by také prováděly veškerou kontrolu. První myšlenka související s tímto projektem se datuje do roku

2006, kdy byl ve formě usnesení vlády schválen záměr sloučení výběru daní, cel a pojistného na veřejnoprávní pojištění.¹⁴⁸ Projekt vláda schválila v roce 2008 a v provozu měl původně být od roku 2014. Následně bylo však nejen z důvodu politických změn od tohoto projektu upuštěno. Kontrola projektu JIM přitom ukázala, že stát na něj mezi lety 2009-2015 vydal přes 3,5 miliardy korun.¹⁴⁹

Momentálně v souvislosti s výběrem daní stojí za zmínku projekt „Moje daně“, tedy pokus o zprovoznění jakéhosi online finančního úřadu, pomocí kterého dojde k částečné digitalizaci daňové správy, a tak k jejímu zjednodušení. S tímto projektem musí pochopitelně souviset rozsáhlá reforma DŘ. Tento systém má podle některých vyjádření¹⁵⁰ připomínat internetové bankovníctví, což lze vzhledem k dnešní podobě výběru daní, samotných daňových předpisů, a tedy obrovské administrativní zátěži pro poplatníky, považovat za opravdu ambiciózní tvrzení. Poplatníky, kteří budou využívat této elektronické služby k řešení svých daňových záležitostí, čekají za odměnu určité „odpustky“ v podobě prodloužené lhůty k podání daňového přiznání o jeden měsíc či dřívější vrácení přeplatku na dani.¹⁵¹ Návrh novelizace DŘ, která je nutná k uskutečnění tohoto projektu, je nyní projednáván v poslanecké sněmovně.¹⁵²

4.4 Superhrubá mzda aneb zdanění práce v České republice

Jak bylo již zmíněno výše, samotný pojem „superhrubá mzda“ není pojmem zákonným, jedná se tak jen o výraz označující základ daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, ze kterého se vychází při výpočtu daně. Tento konstrukt byl do právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob zaveden spolu s dalšími úpravami včetně sazby daně od roku 2008 v rámci reformy veřejných financí zákonem o stabilizaci veřejných rozpočtů.¹⁵³ Jak bylo uvedeno výše, jedná se o světovou raritu a žádná jiná země tento koncept neuplatňuje v plné míře jako Česká republika.

---

¹⁴⁸ Usnesení vlády ČR č. 1462/2006. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2006/usneseni-vlady-c-1462-8802>.

¹⁴⁹ Daně v ČR pohledem NKÚ: složitý systém, administrativní náročnost a nákladná správa. In *Nku.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/dane-v-cr-pohledem-nku:-slozity-system--administrativni-narocnost-a-nakladna-sprava-id10645/>.

¹⁵⁰ Daně jednoduše a online nebo mírnější sankce. Poslanci budou jednat o proklientském daňovém balíčku. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/dane-jednoduse-a-online-nebo-mirnejsi-sa-36423>.

¹⁵¹ MODerní a JEdnoduché daně nebo mírnější sankce. MF představilo novelu daňového řádu. In *Mojedane.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: http://www.mojedane.cz/cs/Aktuality_MODerni-a-JEdnoduche-dane-nebo-mirnejsi-sankce-MF-predstavilo-novelu-danoveho-radu.

¹⁵² VLÁDA. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2019. Sněmovní tisk 580/0, 8. volební období. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=580&CT1=0>.

¹⁵³ Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Konkrétně tedy superhrubá mzda označuje základ daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, který je složen z hrubých příjmů z této závislé činnosti následně zvýšených o částku odpovídající pojistnému na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (24,8 % z hrubé mzdy) a pojistnému na veřejné zdravotní pojištění (9 % z hrubé mzdy), které je z těchto příjmů povinen platit zaměstnavatel.¹⁵⁴ Uměle se takto navyšuje základ daně o další výdaje zaměstnavatele na zaměstnance (celkem o 33,8 %). Toto navýšení je však v jednoznačné kolizi se zásadou zdaňování, která stanoví, že zdaňován má být pouze disponibilní, skutečný příjem poplatníka. Pojistné odvedené zaměstnavatelem lze jen stěží považovat za skutečný příjem zaměstnance, za přírůstek jeho jmění. Reálná výše daňové sazby je při tomto zvýšení daňového základu tedy 20,07 % z hrubé mzdy zaměstnance a 15% daňová sazba uvedená v zákoně je tak značně zavádějící hodnotou, která však při výše zmíněné reformě veřejných financí na přelomu let 2007-2008 mohla přinést snadné politické body. Vždyť zavedení lineární sazby daně ve výši 15 % oproti předchozí progresivní sazbě daně, která se pohybovala v rozmezí 12-32 %, ¹⁵⁵ je z pohledu daňových poplatníků jistě chvályhodným krokem, bohužel vykoupeným právě navýšením základu daně z příjmů fyzických osob ze závislé činnosti, aby negativní dopady na příjmovou stránku veřejného rozpočtu byly co nejmenší (zároveň také došlo k výraznému navýšení slev na dani).

Jedním z následků uplatňování této koncepce superhrubé mzdy je nadprůměrně vysoká míra zdanění práce v České republice. Mezi členskými zeměmi Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) je toto zdanění 7. nejvyšší, když v roce 2018 představovalo 43,75 % z celkových mzdových nákladů zaměstnavatele.¹⁵⁶

Koncept superhrubé mzdy podléhá již od svého zavedení široké kritice napříč politickým spektrem. Její zrušení spolu s úpravou sazby daně bylo jedním z bodů programových prohlášení jak vlády v roce 2014,¹⁵⁷ tak současné vlády v roce 2018.¹⁵⁸ Avšak je pochopitelné, že zrušení superhrubé mzdy se sebou může nést neblahý dopad na příjmovou stránku státního rozpočtu, a proto ve věci jejího zrušení zatím zůstalo pouze u proklamací politickými stranami nebo činiteli.

---

¹⁵⁴ § 6 odst. 12 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

¹⁵⁵ VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 60-61.

¹⁵⁶ Tax wedge. In *Data.oecd.org* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/tax/tax-wedge.htm#indicator-chart>.

¹⁵⁷ VLÁDA. *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha: Vláda České republiky, únor 2014, bod 2.4. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>.

¹⁵⁸ VLÁDA. *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha: Vláda České republiky, červen 2018. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>.

Argumentů pro její zrušení je hned několik. Tím hlavním je zřejmě zjednodušení systému zdanění práce a ujasnění toho, jakou sazbou je práce vlastně zdaněna, jelikož v ZDP uvedená sazba 15 % je pouze „kouřovou clonou“ pro skutečnou míru zdanění, která u příjmů ze závislé činnosti momentálně odpovídá oněm 20,07 %. Pokud by tedy došlo ke zrušení superhrubé mzdy a „zvýšení“ sazby daně na např. 19 %, reálně by se jednalo o snížení skutečné sazby daně u příjmů ze závislé a o možný výpadek pro příjmy státního rozpočtu, který by se musel nahrazovat jiným způsobem. Zároveň by bylo potřeba toto zvýšení daně určitým způsobem kompenzovat pro osoby s příjmy ze samostatné činnosti, jelikož tyto osoby by ze zrušení superhrubé mzdy neprofitovaly a pouze by doplatily na zvýšenou základní sazbu daně. K této kompenzaci by mohlo dojít umožněním větších odpočtů od základu daně či přidáním dalších slev na dani, případně snížením odvodů na veřejná pojistná.

Co se tedy týče zrušení superhrubé mzdy, prozatím zůstává u proklamací a nenaplněných slibů. Posledním z těchto ujišťujících prohlášení je momentálně to z úst předsedy vlády ČR Andreje Babiše: „*Je to v programovém prohlášení vlády. To znamená, že to musíme stihnout do konce našeho období. Předpokládám, že to vyřešíme v rámci rozpočtu 2021.*“¹⁵⁹ Z pohledu daňového poplatníka, který by rád porozuměl způsobu, jakým jsou daněny jeho příjmy, ale z důvodu komplikované právní konstrukce daně z příjmů fyzických osob je to velice obtížné, nezbyvá než doufat, že toto prohlášení vybočí z řady všech předchozích a institut superhrubé mzdy jednou provždy zmizí z české právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob.

---

¹⁵⁹ Superhrubá mzda odolává, její zrušení se vládě zatím nedaří. Babiš na něm trvá, ČSSD je skeptická. In *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2966516-superhruba-mzda-odolava-jeji-zruseni-se-vlade-zatim-nedari-babis-na-nem-trva-cssd>.

Závěr

Zadané téma této diplomové práce je značně průřezové a pokud měl být zachován její určitý rozsah, nezbylo než víceméně povrchově obsáhnout veškeré důležité pojmy, instituty a prvky jak daňového práva obecně, tak hlavně samotné daně z příjmů fyzických osob. Tím pádem byl ale omezen prostor pro jakoukoliv hlubší analýzu některé části této problematiky.

První dvě kapitoly této práce jsou spíše obecné, zařazují daň z příjmů fyzických osob do širšího kontextu daňového práva a poskytují tak dostatečný teoretický základ pro pochopení problematiky zdanění příjmů fyzických osob. Naproti tomu další dvě kapitoly se již věnují konkrétně dani z příjmů fyzických osob, podrobně rozebírají její konstrukční prvky a jsou zmíněny některé její problematické aspekty a aktuální možnosti vývoje v této oblasti právní úpravy daní.

Cílem této diplomové práce bylo tedy nejen komplexně pojednat o právní úpravě zdanění příjmů fyzických osob v České republice s přesahem do obecné daňové teorie, ale také upozornit na některé problémy právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob. Hlavním pramenem, kromě teoretických monografií, byl pochopitelně samotný ZDP. Právní úprava v něm obsažená by se dala nazvat opravdu komplikovanou. Toto lze přičítat jak samotné povaze daní a zdanění, kdy je obtížné jednoduše vymezit všechny potřebné prvky zdanění a právní úprava musí být značně kazuistická, tak nesčetnému počtu novelizací tohoto zákona, které, jak bylo uvedeno v úvodu, probíhají pravidelně několikrát ročně. Množství zrušených či vložených paragrafů těmito novelami k přehlednosti zákona rozhodně nepřispívá. Navíc, právní úprava daně z příjmů striktně nedodržuje ani terminologii, což může být dalším matoucím faktorem.

Výsledkem je fakt, že pro běžného daňového poplatníka (slovy Občanského zákoníku poplatníka s „rozumem průměrného člověka“), který nemá vzdělání v daňové oblasti, je v podstatě nemožné se v právní úpravě daní z příjmů samostatně orientovat. Vždyť od vymezení celkových příjmů poplatníka vede k určení výsledné výše daně z příjmů fyzických osob dlouhá a složitá cesta. Prvně je potřeba vzít v úvahu fakt, že některé z příjmů poplatníka ani nejsou předmětem daně. Následně z těch, které předmětem daně jsou, je potřeba vymezit ty, které jsou od daně osvobozeny. Takto z celkových příjmů poplatníka vzniknou jeho zdanitelné příjmy. Ty se dále dělí podle povahy těchto příjmů na dílčí základy daně, přičemž při dalších výpočtech se s některými základy zachází odlišně než s jinými a také je potřeba oddělit příjmy tvořící samostatné základy daně, které jsou zdaněny zvláštní srážkovou daní. Jakmile se poplatník propracuje k určení svého celkového základu daně, je od tohoto základu daně potřeba oddělit nezdanitelnou část základu daně a také položky odečitatelné od základu

daně. Až po těchto úpravách přichází na řadu zaokrouhlení výsledného základu daně a aplikace daňové sazby. Nelze zapomenout na možnou nutnost solidárního zvýšení daně. Jakmile je takto určena výše daně, může poplatník využít několik možných slev na dani. Po jejich odečtení je tedy možné považovat vypočtenou výši daňové povinnosti za konečnou.

Zhruba takovým „procesem“ prochází příjmy poplatníka při určování jeho výsledné daňové povinnosti. Jak si lze navíc všimnout, jsou tyto instituty (resp. konstrukční prvky daně), pomocí kterých se postupně lze propracovat k výsledné výši daně, v ZDP upraveny na různých místech, někdy i v různých částech tohoto zákona. Neblahým důsledkem této složitosti daňových předpisů mohou být komplikace nejen pro samotného poplatníka, ale také pro stát jako takový, jelikož může docházet k často neúmyslným daňovým únikům a státní rozpočet tak přichází o část příjmů.

Kromě výše uvedené komplikovanosti a nesrozumitelnosti daňových předpisů se jako další nedostatky právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob v České republice jeví příliš vysoká míra zdanění práce, která je vysoko nad průměrem ostatních zemí a která úzce souvisí s institutem superhrubé mzdy, a také neustálé (a místy nekonceptní) změny daňových předpisů, jak bylo ukázáno zejména na příkladu vývoje právní úpravy zdanění pracujících starobních důchodců v předešlých letech. Tyto změny jsou často závislé nejen na tom, v jaké části ekonomického cyklu se národní hospodářství nachází, ale také bohužel na tom, jaké změny zdanění jsou schopné zvýšit politické preference těch, kdo za nimi stojí, a také jak moc jsou ty které změny způsobilé přinést státnímu rozpočtu další příjmy. Samozřejmě tímto výčet nedostatků právní úpravy nekončí a dalo by se polemizovat o dalších problémech, jako například břemenu náročné administrativy, ležícím na daňových poplatnících.

Zřejmě nejradikálnějším řešením této situace by byla rozsáhlá daňová reforma a vytvoření jednotného daňového kodexu, který by obsahoval hmotněprávní úpravu všech daní daňové soustavy a vedle kterého by pak existoval už jen procesní předpis v podobě daňového řádu. V rámci takovéto rekonstrukce by totiž bezpochyby došlo k určité konsolidaci právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob a uspořádání spolu souvisejících institutů této právní úpravy tak, aby byly pro daňového poplatníka srozumitelnější a právní úprava přehlednější. Než však dojde na takto velkou změnu v právní úpravě zdanění, menší konkrétní změna je nasnadě – jednou z prvních dotažených změn právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob by mělo být zrušení superhrubé mzdy a tedy zjednodušení právní úpravy zdanění práce. Ostatně kdy jindy je vhodný čas na změny zdanění než v době ekonomické konjunktury, kdy není potřeba primárně aplikovat různá úsporná opatření.

Úplným závěrem lze uvést výstižnou citaci z nálezu ÚS,¹⁶⁰ která poměrně přesně shrnuje závislost právní úpravy zdanění na momentální politické situaci a *vice versa*:

„Stanovení daňového zatížení patří mezi nejkontroverznější otázky při soupeření politických stran a hnutí a hraje zásadní roli v preferencích voličů při volbách. Jde tedy o otázky, na jejichž řešení závisí skladba Parlamentu a jiných zastupitelských sborů všech stupňů a koneckonců též složení vlády. Úkol „přetavit“ tento politický diskurs do podoby daňového zákonodárství spočívá na bedrech politické reprezentace vzešlé z voleb. „Kolbištěm“, v němž se odehrává tento proces, je Parlament a jiné zastupitelské sbory reprezentující široké spektrum společenských zájmů.“

---

¹⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 18/15.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BAKEŠ, Milan, Marie KARFÍKOVÁ, Petr KOTÁB, Hana MARKOVÁ a kol. *Finanční právo*. 6., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7.

BOHÁČ, Radim. *Daňové příjmy veřejných rozpočtů v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-045-5.

DVOŘÁKOVÁ, Veronika, Marcel PITTERLING a Hana SKALICKÁ. *Zdaňování příjmů fyzických a právnických osob*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-538-3.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 6. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-454-1.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra. *Daňové právo de lege lata*. 2. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-687-3.

JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Petr MRKÝVKA a kol. *Finanční a daňové právo*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-639-2.

KARFÍKOVÁ, Marie a kol. *Teorie finančního práva a finanční vědy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-935-0.

KUBÁTOVÁ, Květa. *Daňová teorie a politika*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7598-165-3.

LICHNOVSKÝ, Ondřej, Roman ONDRÝSEK a kol. *Daňový řád: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-604-3.

PELC, Vladimír. *Zákon o daních z příjmů: komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-517-6.

VANČUROVÁ, Alena. *Zdanění osobních příjmů*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-926-8.

WAGNEROVÁ, Eliška, et al. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Měření úrovně finanční gramotnosti v roce 2015. In *Psfv.cz* [online]. [cit. 2019-12-2]. Dostupné z: <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2601>.

KARFÍKOVÁ, Marie. Daně jako nástroj fungování státu. In *AUC IURIDICA* [online]. 2018(1), 7-19 [cit. 2019-08-08]. DOI: 10.14712/23366478.2017.33. ISSN 2336-6478. Dostupné z: <http://www.karolinum.cz/doi/10.14712/23366478.2017.33>.

Přehled platných smluv. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/dvoji-zdaneni/prehled-platnych-smluv>.

Legislativa a metodika. In *Financnisprava.cz* [online]. [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/legislativa-a-metodika>.

Máme sice rovnou 15% daň, ale s vyšší mzdou zaplatíme státu na procentech víc. In *Finance.cz* [online]. [cit. 2019-11-24]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/518035-zdaneni-u-prumerne-mzdy-je-porad-vyssi>.

Státní rozpočet v kostce – 2019. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-10-15]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/vzdelavani/rozpocet-v-kostce/statni-rozpocet-v-kostce-2019-34784>.

Daně v ČR pohledem NKÚ: složitý systém, administrativní náročnost a nákladná správa. In *Nku.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/dane-v-cr-pohledem-nku:-slozity-system--administrativni-narocnost-a-nakladna-sprava-id10645/>.

Tax wedge. In *Data.oecd.org* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/tax/tax-wedge.htm#indicator-chart>.

Do milionu bez papírování. Paušální daň usnadní živnostníkům život. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/do-milionu-bez-papirovani-pausalni-dan-u-36301>.

Usnesení vlády ČR č. 1462/2006. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/legislativa/legislativni-dokumenty/2006/usneseni-vlady-c-1462-8802>.

Daně jednoduše a online nebo mírnější sankce. Poslanci budou jednat o proklientském daňovém balíčku. In *Mfcr.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2019/dane-jednoduse-a-online-nebo-mirnejsi-sa-36423>.

MOderní a JEdnoduché daně nebo mírnější sankce. MF představilo novelu daňového řádu. In *Mojedane.cz* [online]. [cit. 2019-11-26]. Dostupné z: http://www.mojedane.cz/cs/Aktuality_MODerni-a-JEdnoduche-dane-nebo-mirnejsi-sankce-MF-predstavilo-novelu-danoveho-radu.

Superhrubá mzda odolává, její zrušení se vládě zatím nedaří. Babiš na něm trvá, ČSSD je skeptická. In *Ct24.ceskatelevize.cz* [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2966516-superhruba-mzda-odolava-jeji-zruseni-se-vlade-zatim-nedari-babis-na-nem-trva-cssd>.

3. Seznam použitých právních předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů.

Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád.

Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění.

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům.

Zákon č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí.

Zákonné opatření senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí.

Zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční.

Zákon č. 187/2016 Sb., o dani z hazardních her.

Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních.

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů.

Zákon č. 143/1961 Sb., o domovní dani.

Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitosti.

Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích.

Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví.

Zákon č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb.

Nářízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí.

Nářízení vlády č. 213/2018 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2017, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2017, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2019 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2019 a o zvýšení důchodů v roce 2019.

Pokyn GFŘ D-6.

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 2007, sp. zn. I. ÚS 643/2006.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. ledna 2001, sp. zn. Pl. ÚS 14/2000.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 10. července 2014, sp. zn. Pl. ÚS 31/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 28. června 2016, sp. zn. Pl. ÚS 18/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 16. září 2014, sp. zn. I. ÚS 2340/13.

Rozsudek NSS ze dne 1. dubna 2004, č.j. 2 Afs 44/2003-73.

Rozsudek NSS ze dne 21. října 2009, č.j. 2 Afs 180/2006-64.

Rozsudek NSS ze dne 2. prosince 2009, č.j. 1 Afs 97/2009-73.

Rozsudek NSS ze dne 9. listopadu 2011, č.j. 1 Afs 66/2011-107.

5. Seznam ostatních zdrojů

Prezentace ze seminářů finančního práva vedených JUDr. Romanem Vybíralem, Ph.D. v zimním semestru akademického roku 2017/2018.

VLÁDA. *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*. Praha: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, 2019. Sněmovní tisk 580/0, 8. volební období. Dostupné také z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=580&CT1=0>.

VLÁDA. *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha: Vláda České republiky, únor 2014, bod 2.4. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseni-vlady-cr-115911/>.

VLÁDA. *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha: Vláda České republiky, červen 2018. Dostupné také z: <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Schéma zařazení právní úpravy zdanění příjmů fyzických osob do systému finančního práva.....	10
Obrázek 2: Schéma veřejných pojistných.....	16

Zdanění příjmů fyzických osob

Abstrakt

Diplomová práce komplexně rozebírá téma zdanění příjmů fyzických osob, a to jak z pohledu obecné daňové teorie, tak konkrétní daně z příjmů fyzických osob. Jedním z cílů práce je také upozornit na některé problematické aspekty tohoto zdanění. Hlavními zdroji pro tuto práci jsou kromě monografií a vybraných internetových zdrojů zejména zákonné předpisy.

Tato diplomová práce je členěna, kromě úvodu a závěru, do čtyř hlavních kapitol. První kapitola s názvem Obecná problematika daňového práva se věnuje pojmu daně, uvádí obecné třídění daní se zařazením daně z příjmů fyzických osob, popisuje daňovou soustavu České republiky a také se věnuje samotným základům každé daně, tedy konstrukčním prvkům daně.

Druhá kapitola pojmenovaná Právní úprava zdanění příjmů fyzických osob popisuje hlavní prameny této právní úpravy, a to v jejich formálním smyslu. Rozebráno je ústavní zakotvení daní, zákonná úprava a také některé podzákonné normy.

Třetí kapitola s názvem Konstrukční prvky daně z příjmů fyzických osob je považována za jádro celé práce. Podrobně jsou zde rozebrány základní i ostatní konstrukční prvky, pomocí kterých je tato daň vymezena a bez kterých by ani nemohla existovat. Pojednáno je mimo jiné o subjektech daně z příjmů fyzických osob, o jejím předmětu, celkovém základu i dílčích základech, sazbě a splatnosti této daně.

Poslední, čtvrtá kapitola, se pak již věnuje vybraným problematickým prvkům zdanění příjmů fyzických osob v České republice. Zmíněna je složitost a komplikovanost právní úpravy zdanění, vysoké administrativní nároky na poplatníky a také v porovnání s jinými státy ojedinělý koncept zdanění práce skrze základ daně v podobě superhrubé mzdy.

Práce dochází k závěru, že zmíněná složitost a nesrozumitelnost této právní úpravy má své opodstatnění, jelikož většinu prvků zdanění je potřeba exaktně vymezit, aby byly z hlediska zdanění postihnuty veškeré potřebné okolnosti. Také je na příkladu nedávného vývoje zdanění pracujících starobních důchodců poukázáno na velkou míru náchylnosti právní úpravy zdanění na změny motivované momentálními politickými cíli. Navíc jsou zmíněny určité možné změny právní úpravy zdanění, ke kterým se v současné době tato úprava ubírá.

Klíčová slova: daňové právo, daň z příjmů fyzických osob, zdanění, superhrubá mzda

Personal income taxation

Abstract

This diploma thesis comprehensively discusses the topic of personal income taxation, both in terms of general tax theory and specific personal income tax. One of the aims of the thesis is to highlight some problematic aspects of this taxation. The main sources for this thesis are, in addition to monographs and selected Internet sources, mainly legal regulations.

The thesis is divided, apart from the introduction and conclusion, into four main chapters. The first chapter called General part of tax law deals with the concept of tax, introduces a general classification of taxes with the subsumption of personal income tax, describes the tax system of the Czech Republic and deals with the basics of each tax – construction elements of the tax.

The second chapter, with the title Legal regulation of personal income taxation, describes the main sources of this legislation in their formal sense. The constitutional anchoring of taxes, tax laws and some sub-legal norms are discussed.

The third chapter, called Construction elements of personal income tax, is considered the core of the whole thesis. The basic and other construction elements, by means of which this tax is defined and without which it could not exist, are analysed in detail. Among others, this chapter deals with subjects of personal income tax, its object, overall tax base and partial tax bases, tax rate and maturity of this tax.

The last, fourth chapter explores selected problematic elements of personal income taxation in the Czech Republic. It mentions the complexity and incomprehensibility of tax legislation, high administrative demands on taxpayers and the unique concept of taxation of labour through the tax base in the form of super-gross wage.

The thesis concludes that the complexity and incomprehensibility of this legislation has its justification as most elements of taxation need to be precisely defined in order to cover all necessary circumstances. The example of the recent evolution of the taxation of working old-age pensioners also shows high level of susceptibility of taxation legislation to changes motivated by current political objectives. Moreover, there are mentioned some possible changes in the tax legislation, which are currently being discussed.

Keywords: Tax Law, Personal Income Tax, Taxation, Super-gross Wage